Συλλογή της Νομολογίας

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ
MICHAL BOBEK
της 5ης Φεβρουαρίου 2019 [1]

Υπόθεση C-646/17

Ποινική δίκη
κατά
Gianluca Moro

[αίτηση του Tribunale di Brindisi (πρωτοδικείου Brindisi, Ιταλία)
για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως]

«Προδικαστική παραπομπή – Δικαστική συνεργασία σε ποινικές υποθέσεις – Δικαίωμα ενημέρωσης στο πλαίσιο ποινικών διαδικασιών – Τροποποίηση της κατηγορίας όσον αφορά τον νομικό χαρακτηρισμό της πράξεως – Έλλειψη δυνατότητας υποβολής αιτήσεως για την εφαρμογή διαδικασίας δικαστικού συμβιβασμού μετά την έναρξη της δίκης»

I. Εισαγωγή

1. Κατά του Gianluca Moro (στο εξής: κατηγορούμενος) ασκήθηκε ποινική δίωξη για την αξιόποινη πράξη της αποδοχής προϊόντων εγκλήματος, ειδικότερα δε κλεμμένων χρυσών κοσμημάτων. Κατά την ακροαματική διαδικασία, ο κατηγορούμενος ομολόγησε ότι είχε ο ίδιος κλέψει τα εν λόγω κοσμήματα. Κατόπιν της ομολογίας του αυτής, ενημερώθηκε για το ενδεχόμενο νομικού επαναχαρακτηρισμού της πράξεως που του αποδιδόταν και μετατροπής της κατηγορίας σε κλοπή.

2. Στη συνέχεια ο κατηγορούμενος υπέβαλε αίτημα για την επιβολή ποινής κατόπιν δικαστικού συμβιβασμού, διαδικασίας γνωστής στο ιταλικό δίκαιο ως «patteggiamento». Το αίτημά του αυτό απορρίφθηκε διότι, κατά τον Codice di procedura penale (ιταλικό Κώδικα Ποινικής Δικονομίας), το αίτημα περί εφαρμογής της ως άνω διαδικασίας πρέπει κατ' αρχήν να υποβάλλεται πριν από την έναρξη της ακροαματικής διαδικασίας, τουλάχιστον στις περιπτώσεις κατά τις οποίες προκύπτει ζήτημα νομικού επαναχαρακτηρισμού της πράξεως, αντιθέτως προς ό,τι ισχύει στις περιπτώσεις κατά τις οποίες η μεταβολή αφορά τα πραγματικά περιστατικά.

3. Το Tribunale di Brindisi (πρωτοδικείο Brindisi, Ιταλία) διατηρεί αμφιβολίες σχετικά με το αν οι ως άνω διατάξεις του εθνικού δικαίου είναι σύμφωνες με τις διατάξεις του δικαίου της Ένωσης που αφορούν τα δικαιώματα υπεράσπισης των κατηγορουμένων και ειδικότερα με ορισμένες διατάξεις της οδηγίας 2012/13/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου σχετικά με το δικαίωμα ενημέρωσης στο πλαίσιο ποινικών διαδικασιών (στο εξής: οδηγία 2012/13) [2]. Εκτός από την ανάγκη καθορισμού του ακριβούς πεδίου εφαρμογής των ειδικότερων υποχρεώσεων που απορρέουν από το δικαίωμα άμεσης ενημερώσεως σχετικά με οποιαδήποτε μεταβολή της ποινικής κατηγορίας, όπως

1 Γλώσσα του πρωτοτύπου: η αγγλική.

2 Οδηγία, της 22ας Μαΐου 2012 (ΕΕ 2012, L 142, σ. 1).

αυτό κατοχυρώνεται στην ως άνω οδηγία, ανακύπτουν στην υπό κρίση υπόθεση τα εξής αλληλοτεμνόμενα ζητήματα: ποιο ακριβώς είναι το πεδίο εφαρμογής της εν λόγω οδηγίας στο σύνολό της; Ποια είναι η σημασία του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ένωσης κατά την ερμηνεία τέτοιων δικονομικών δικαιωμάτων;

II. Το νομικό πλαίσιο

A. Το δίκαιο της Ένωσης

4. Κατά το άρθρο 48, παράγραφος 2, του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (στο εξής: Χάρτης), «διασφαλίζεται ο σεβασμός των δικαιωμάτων της υπεράσπισης σε κάθε κατηγορούμενο».

5. Κατά την αιτιολογική σκέψη 3 της οδηγίας 2012/13, «η υλοποίηση της αρχής της αμοιβαίας αναγνώρισης αποφάσεων επί ποινικών υποθέσεων προϋποθέτει ότι τα κράτη μέλη έχουν αμοιβαία εμπιστοσύνη στα αντίστοιχα συστήματα απονομής ποινικής δικαιοσύνης. Ο βαθμός της αμοιβαίας αναγνώρισης εξαρτάται κατά πολύ από μια σειρά παραμέτρων που περιλαμβάνουν μηχανισμούς προστασίας των δικαιωμάτων των υπόπτων ή κατηγορουμένων και τον καθορισμό κοινών ελαχίστων προτύπων, αναγκαίων για τη διευκόλυνση της εφαρμογής της αρχής της αμοιβαίας αναγνώρισης».

6. Κατά την αιτιολογική σκέψη 8, «η ενδυνάμωση της αμοιβαίας εμπιστοσύνης προϋποθέτει την ύπαρξη λεπτομερών κανόνων για την προστασία των δικονομικών δικαιωμάτων και εγγυήσεων που απορρέουν από τον Χάρτη και την ΕΣΔΑ».

7. Κατά την αιτιολογική σκέψη 10, «οι κοινοί ελάχιστοι κανόνες θα πρέπει να οδηγήσουν στην τόνωση της εμπιστοσύνης στα συστήματα ποινικής δικαιοσύνης όλων των κρατών μελών και, κατ' επέκταση, στην αύξηση της αποτελεσματικότητας της δικαστικής συνεργασίας, σε κλίμα αμοιβαίας εμπιστοσύνης. Τέτοιοι κοινοί ελάχιστοι κανόνες θα πρέπει να θεσπίζονται στον τομέα της ενημέρωσης στο πλαίσιο ποινικών διαδικασιών».

8. Κατά την αιτιολογική σκέψη 29, «όταν κατά τη διάρκεια της ποινικής διαδικασίας, οι λεπτομέρειες της ποινικής κατηγορίας μεταβάλλονται ώστε να επηρεάζεται σε μεγάλο βαθμό η θέση του υπόπτου ή κατηγορουμένου, θα πρέπει αυτός να ενημερώνεται, όπου κρίνεται απαραίτητο, προκειμένου να διασφαλίζεται ο δίκαιος χαρακτήρας της διαδικασίας και εγκαίρως προκειμένου να καθίσταται δυνατή η αποτελεσματική άσκηση των δικαιωμάτων υπεράσπισης».

9. Η οδηγία 2012/13, κατά το άρθρο 1, «ορίζει κανόνες σχετικά με το δικαίωμα ενημέρωσης των υπόπτων ή κατηγορουμένων, σχετικά με τα δικαιώματά τους στο πλαίσιο της ποινικής διαδικασίας και τις εναντίον τους κατηγορίες. Ορίζει επίσης κανόνες για το δικαίωμα ενημέρωσης των προσώπων που υπόκεινται στο Ευρωπαϊκό ένταλμα συλλήψεως σχετικά με τα δικαιώματά τους».

10. Κατά το άρθρο 2, παράγραφος 1, η οδηγία 2012/13 εφαρμόζεται «από τη στιγμή που ένα πρόσωπο ενημερώνεται από τις αρμόδιες αρχές κράτους μέλους, ότι θεωρείται ύποπτο ή κατηγορείται για την τέλεση αξιόποινης πράξης μέχρι την ολοκλήρωση της διαδικασίας, ήτοι τον τελικό προσδιορισμό του εάν ο ύποπτος ή ο κατηγορούμενος έχει τελέσει την αξιόποινη πράξη, συμπεριλαμβανομένης, κατά περίπτωση, της επιμέτρησης της ποινής και της εκδίκασης τυχόν προσφυγής».

11. Το άρθρο 3 της οδηγίας 2012/13 τιτλοφορείται «Δικαίωμα ενημέρωσης σχετικά με τα δικαιώματα». Προβλέπει τα εξής:

«1. Τα κράτη μέλη διασφαλίζουν την άμεση ενημέρωση του υπόπτου ή κατηγορούμενου όσον αφορά τουλάχιστον τα ακόλουθα δικονομικά δικαιώματα, όπως ισχύουν δυνάμει του εθνικού τους δικαίου, προκειμένου να διασφαλίσουν την αποτελεσματική άσκησή τους:

α) το δικαίωμα πρόσβασης σε δικηγόρο·

β) τυχόν δικαίωμα παροχής νομικών συμβουλών δωρεάν και τις σχετικές προϋποθέσεις τέτοιας παροχής νομικών συμβουλών·

γ) το δικαίωμα ενημέρωσης σχετικά με την ποινική κατηγορία σύμφωνα με το άρθρο 6·

δ) το δικαίωμα διερμηνείας και μετάφρασης·

ε) το δικαίωμα σιωπής.

2. Τα κράτη μέλη διασφαλίζουν ότι η ενημέρωση σύμφωνα με την παράγραφο 1 παρέχεται σε απλή και κατανοητή γλώσσα, προφορικώς ή εγγράφως, λαμβανομένων υπόψη των ειδικών αναγκών των υπόπτων ή κατηγορουμένων που είναι ευάλωτα πρόσωπα».

12. Το άρθρο 6 της οδηγίας 2012/13, το οποίο φέρει τον τίτλο «Δικαίωμα ενημέρωσης σχετικά με την ποινική κατηγορία», προβλέπει τα εξής:

«1. Τα κράτη μέλη μεριμνούν ώστε ο ύποπτος ή κατηγορούμενος να ενημερώνεται για την αξιόποινη πράξη την οποία φέρεται, ή κατηγορείται, ότι διέπραξε. Η ενημέρωση αυτή είναι άμεση και δεόντως λεπτομερής προκειμένου να διασφαλισθούν ο δίκαιος χαρακτήρας της διαδικασίας και η αποτελεσματική άσκηση των δικαιωμάτων υπεράσπισης του κατηγορουμένου.

2. Τα κράτη μέλη μεριμνούν ώστε ο ύποπτος ή κατηγορούμενος να ενημερώνεται για τους λόγους της σύλληψης ή κράτησής του, συμπεριλαμβανομένης της αξιόποινης πράξης την οποία φέρεται, ή κατηγορείται, ότι διέπραξε.

3. Τα κράτη μέλη μεριμνούν ώστε το αργότερο με τη διαβίβαση του κατηγορητηρίου στο δικαστήριο να παρέχονται λεπτομερή στοιχεία για την ποινική κατηγορία, συμπεριλαμβανομένης της φύσης και του νομικού χαρακτηρισμού της αξιόποινης πράξης και του είδους της συμμετοχής του κατηγορουμένου.

4. Τα κράτη μέλη μεριμνούν ώστε ο ύποπτος ή κατηγορούμενος να ενημερώνεται άμεσα για τυχόν αλλαγές στην ενημέρωση η οποία παρέχεται σύμφωνα με το παρόν άρθρο, όταν αυτό απαιτείται προκειμένου να διασφαλιστεί ο δίκαιος χαρακτήρας της διαδικασίας».

Β. Το ιταλικό δίκαιο

13. Βάσει του άρθρου 444 του Codice di procedura penale (Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, στο εξής: CPP), το οποίο φέρει τον τίτλο «Επιβολή ποινής κατόπιν διαδικασίας δικαστικού συμβιβασμού» [του λεγόμενου «patteggiamento»], ο κατηγορούμενος και η εισαγγελική αρχή μπορούν να ζητήσουν από το δικαστήριο την επιβολή εναλλακτικής ποινής (του ενδεδειγμένου είδους και διάρκειας), χρηματική κυρώσεως, μειωμένης έως το ένα τρίτο, ή ποινής φυλακίσεως, η οποία, λαμβανομένων υπόψη των περιστάσεων και μειωμένη έως το ένα τρίτο, δεν υπερβαίνει τα πέντε έτη, συνοδευομένης ενδεχομένως από χρηματική ποινή.

14. Το άρθρο 552 του CPP προβλέπει ότι το κλητήριο θέσπισμα πρέπει να περιέχει, επί ποινή ακυρότητας, συγκεκριμένα στοιχεία. Ιδίως πρέπει να περιέχει «σαφή και ακριβή έκθεση της πράξεως, των επιβαρυντικών περιστάσεων και των περιστάσεων που μπορούν να συνεπάγονται την εφαρμογή προληπτικών μέτρων, με μνεία των οικείων άρθρων του νόμου». Το κλητήριο θέσπισμα επιδίδεται στον κατηγορούμενο, στον δικηγόρο του και στο θύμα τουλάχιστον εξήντα ημέρες πριν από τη δικάσιμο για τη συζήτηση της υποθέσεως.

15. Το άρθρο 555 του CPPC, το οποίο φέρει τον τίτλο «Διαδικασία στο ακροατήριο κατόπιν άμεσης κλητεύσεως», ορίζει ότι ο κατηγορούμενος ή η εισαγγελική αρχή μπορούν να υποβάλουν το προβλεπόμενο στο άρθρο 444 του CPP αίτημα πριν από την έναρξη της προφορικής διαδικασίας.

16. Το άρθρο 516 του CPP («Μεταβολή της κατηγορίας») προβλέπει ότι «εάν κατά τη διεξαγωγή των αποδείξεων προκύψει ότι η πράξη είναι διαφορετική από την εκτιθέμενη στο κλητήριο θέσπισμα και δεν υπάγεται στην αρμοδιότητα ανώτερου ιεραρχικά δικαστηρίου, η εισαγγελική αρχή τροποποιεί την κατηγορία και προβαίνει στην οικεία απαγγελία […]».

17. Σύμφωνα με την απόφαση περί παραπομπής, το Corte Costituzionale (Συνταγματικό Δικαστήριο, Ιταλία) έχει κρίνει αντισυνταγματικό το άρθρο 516 του CPP, καθόσον ο κατηγορούμενος δεν δικαιούταν να υποβάλει αίτημα για την επιβολή ποινής κατόπιν δικαστικού συμβιβασμού κατά τη διαδικασία στο ακροατήριο, εφόσον έχει χωρήσει –κατ' ουσίαν– μεταβολή του κατηγορητηρίου σχετική με τα πραγματικά περιστατικά. Ήτοι, η ως άνω κρίση του Corte Costituzionale (Συνταγματικού Δικαστηρίου) δεν αφορά την περίπτωση κατά την οποία προκύπτει νομικός επαναχαρακτηρισμός της αξιόποινης πράξεως[3].

18. Τέλος, σύμφωνα με το άρθρο 521 του CPP, το δικαστήριο μπορεί να προσδώσει στην πράξη νομικό χαρακτηρισμό διαφορετικό από εκείνον που περιέχεται στο κατηγορητήριο. Εάν, ωστόσο, η πράξη είναι διαφορετική από την εκτιθέμενη, ή σε περίπτωση απαγγελίας νέων κατηγοριών, το δικαστήριο διατάσσει τη διαβίβαση της δικογραφίας στην εισαγγελική αρχή.

III. Τα πραγματικά περιστατικά, η διαφορά της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα

19. Με βάση το εκδοθέν από 1ης Απριλίου 2016 κλητήριο θέσπισμα, κινήθηκε ποινική διαδικασία κατά του κατηγορουμένου. Του αποδόθηκε η κατηγορία της αποδοχής προϊόντων εγκλήματος. Εφέρετο να έχει λάβει από αγνώστους χρυσά κοσμήματα. Τα εν λόγω κοσμήματα είχαν κλαπεί από τον Francesco Legrottaglie (στο εξής: πολιτικώς ενάγων στην κύρια δίκη). Στον κατηγορούμενο αποδιδόταν ότι, προκειμένου να αποκομίσει κέρδος, παρέδωσε τα εν λόγω κοσμήματα σε κατάστημα αγοραπωλησίας χρυσού.

20. Κατά τη διαδικασία στο ακροατήριο που έλαβε χώρα στις 13 Οκτωβρίου 2017, ο κατηγορούμενος ομολόγησε ότι είχε διαπράξει ο ίδιος την κλοπή. Συνεπεία της ομολογίας του αυτής, ενημερώθηκε για το ενδεχόμενο νομικού επαναχαρακτηρισμού της αποδιδόμενης αξιόποινης πράξεως από «αποδοχή προϊόντων εγκλήματος» σε «διακεκριμένη κλοπή», καθόσον η εν λόγω κλοπή είχε προκαλέσει σημαντική περιουσιακή απώλεια.

3 Αντιλαμβάνομαι επομένως ότι η κήρυξη της αντισυνταγματικότητας του άρθρου 516 του CPP και οι συνακόλουθες αλλαγές όσον αφορά την εφαρμογή της εν λόγω διατάξεως δεν φαίνεται να έχουν εφαρμογή στα πραγματικά περιστατικά της υπό κρίση υποθέσεως.

21. Ενόψει του ενδεχομένου αυτού, ο κατηγορούμενος ζήτησε να του επιτραπεί να υποβάλει αίτημα για την επιβολή ποινής κατόπιν δικαστικού συμβιβασμού, συμφώνως προς το άρθρο 444 του CPP, ήτοι για την εφαρμογή της διαδικασίας του «patteggiamento». Η εν λόγω διαδικασία παρέχει τη δυνατότητα διαπραγματεύσεως συγκεκριμένων ευεργετημάτων για τον κατηγορούμενο, μεταξύ των οποίων η μείωση της ποινής μέχρι και κατά το ένα τρίτο, η μη επιβολή δικαστικών εξόδων, και η διαγραφή του αδικήματος από το ποινικό μητρώο εφόσον ο κατηγορούμενος δεν διαπράξει νέο αδίκημα ή πταίσμα της ίδιας φύσεως εντός ορισμένου χρονικού διαστήματος.

22. Το αίτημα για την επιβολή ποινής κατόπιν δικαστικού συμβιβασμού θα πρέπει, κατ' αρχήν, να υποβληθεί πριν από την έναρξη της ακροαματικής διαδικασίας. Σε μεταγενέστερο στάδιο είναι παραδεκτό μόνον εφόσον το κατηγορητήριο έχει μεταβληθεί, βάσει νέων ή διαφορετικών πραγματικών περιστατικών. Αντιθέτως, το αίτημα αυτό, υποβαλλόμενο σε μεταγενέστερο στάδιο της διαδικασίας, είναι απαράδεκτο εφόσον υπήρξε «απλώς» νομικός επαναχαρακτηρισμός της αυτής πράξεως.

23. Δεδομένου ότι η μεταβολή της κατηγορίας που έλαβε χώρα σε βάρος του κατηγορουμένου ήταν νομικής φύσεως (και όχι σχετική με τα πραγματικά περιστατικά)[4], το αιτούν δικαστήριο θεωρεί ότι το αίτημα του κατηγορουμένου για την εφαρμογή της διαδικασίας του δικαστικού συμβιβασμού πρέπει να απορριφθεί, καθόσον υποβλήθηκε σε διαδικαστικό στάδιο πέραν του επιτρεπτού. Το αιτούν δικαστήριο προσθέτει ότι η εισαγγελική αρχή δεν επιδίωξε να μεταβάλει επίσημα την απαγγελθείσα κατηγορία κατά το άρθρο 516 του CPP, παραπέμποντας τον νομικό χαρακτηρισμό της πράξεως στην κρίση του δικαστηρίου.

24. Υπό τις περιστάσεις αυτές, το Tribunale di Brindisi (πρωτοδικείο Brindisi) αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο το ακόλουθο προδικαστικό ερώτημα:

«Έχουν το άρθρο 2, παράγραφος 1, το άρθρο 3, παράγραφος 1, στοιχείο γ', το άρθρο 6, παράγραφοι 1, 2 και 3, της οδηγίας 2012/13/ΕΕ, καθώς και το άρθρο 48 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης την έννοια ότι αντιβαίνουν σε αυτά ποινικές δικονομικές διατάξεις κράτους μέλους βάσει των οποίων οι εγγυήσεις περί υπερασπίσεως κατόπιν τροποποιήσεως της κατηγορίας διασφαλίζονται κατά τρόπο, ποιοτικά και ποσοτικά, διαφορετικό ανάλογα με το αν η τροποποίηση αφορά την αντικειμενική υπόσταση πράξεως για την οποία απαγγέλθηκε κατηγορία ή τον νομικό χαρακτηρισμό αυτής, ιδίως παρέχοντας στον κατηγορούμενο τη δυνατότητα να ζητήσει την εφαρμογή της εναλλακτικής ευνοϊκότερης διαδικασίας επιβολής της ποινής (ήτοι τον δικαστικό συμβιβασμό) μόνο στην πρώτη περίπτωση;»

25. Γραπτές παρατηρήσεις υπέβαλαν ο πολιτικώς ενάγων στο πλαίσιο της κύριας δίκης, η Ιταλική, η Ουγγρική, η Ολλανδική και η Πολωνική Κυβέρνηση, καθώς και η Επιτροπή. Η Ιταλική Κυβέρνηση και η Επιτροπή ανέπτυξαν προφορικώς τις παρατηρήσεις τους κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση της 14ης Νοεμβρίου 2018.

4 Για λόγους πληρότητας, οφείλω να ομολογήσω ότι δεν μου είναι αμέσως προφανές πώς είναι δυνατόν, δεδομένης της διαφορετικής φύσεως των εν λόγω αδικημάτων, να πληρούνται στο ακέραιο τα στοιχεία της αντικειμενικής υποστάσεως (actus reus) του αδικήματος της «κλοπής» βάσει στοιχείων της αντικειμενικής υποστάσεως του αδικήματος της «αποδοχής προϊόντων εγκλήματος», χωρίς να είναι αναγκαίο να αποδειχθούν και έτερα πραγματικά περιστατικά. Ωστόσο, το αιτούν δικαστήριο διαβεβαιώνει κατηγορηματικά ότι η δυνατότητα αυτή υπάρχει, είτε σύμφωνα με το εθνικό δίκαιο είτε στο συγκεκριμένο πλαίσιο των πραγματικών περιστατικών της υπό κρίση υποθέσεως. Ως εκ τούτου, θα θεωρήσω δεδομένο ότι έχει υπάρξει «απλώς» μεταβολή του *νομικού χαρακτηρισμού της πράξεως*, αλλά όχι *και μεταβολή των πραγματικών περιστατικών* που εκτίθενται στο κατηγορητήριο.

IV. Εκτίμηση

26. Οι παρούσες προτάσεις διαρθρώνονται σε τρία μέρη. Πρώτον, θα εξετάσω το ζήτημα αν η οδηγία 2012/13 έχει εφαρμογή στην υπό κρίση περίπτωση, παρά το γεγονός ότι ελλείπει οποιαδήποτε προφανής διασυνοριακή διάσταση (Α). Στη συνέχεια, θα εξετάσω την ουσία της υποθέσεως. Το αιτούν δικαστήριο ζητεί από το Δικαστήριο να προβεί στην ανάλυσή του με γνώμονα την οδηγία 2012/13 *και* το άρθρο 48 του Χάρτη. Εγείρεται το ζήτημα αν το αιτούν δικαστήριο εννοεί ότι η ανάλυση θα πρέπει να διενεργηθεί χωριστά, ή ότι οι σχετικές διατάξεις της οδηγίας 2012/13 θα πρέπει να εξεταστούν με γνώμονα το άρθρο 48 του Χάρτη. Για λόγους σαφήνειας, προτιμώ να εξετάσω χωριστά την επίδραση των δύο αυτών νομοθετημάτων στην υπό κρίση υπόθεση. Ως εκ τούτου, θα εξετάσω, στο δεύτερο μέρος, τις διατάξεις της οδηγίας 2012/13, ιδίως δε του άρθρου 6, παράγραφος 4, της οδηγίας 2012/13, το οποίο θεωρώ ότι συνιστά την κρίσιμη διάταξη προκειμένου να απαντηθεί το υποβληθέν προδικαστικό ερώτημα. Θα προτείνω την άποψη ότι η εν λόγω διάταξη δεν αντιτίθεται στην εφαρμογή των υπό εξέταση εθνικών διατάξεων (Β). Στο τρίτο και τελευταίο μέρος, θα εκθέσω το συμπέρασμά μου ότι το άρθρο 48, παράγραφος 2, του Χάρτη δεν μεταβάλλει το αποτέλεσμα αυτό (Γ).

Α. Περί της δυνατότητας εφαρμογής της οδηγίας 2012/13 (και περί της αρμοδιότητας του Δικαστηρίου στην υπό κρίση υπόθεση)

27. Η Ιταλική και η Πολωνική Κυβέρνηση προέβαλαν δύο ενστάσεις όσον αφορά την αρμοδιότητα του Δικαστηρίου στην υπό κρίση υπόθεση.

28. Η Πολωνική Κυβέρνηση, αφενός, ισχυρίζεται ότι το προδικαστικό ερώτημα που υποβάλλεται δεν άπτεται του ζητήματος αν ο κατηγορούμενος ενημερώθηκε αμέσως σχετικά με τη μεταβολή του κατηγορητηρίου. Το ζήτημα που ανέκυψε στην κύρια δίκη σχετίζεται μάλλον με την έλλειψη της δυνατότητας να ζητήσει ο κατηγορούμενος την εφαρμογή της διαδικασίας του δικαστικού συμβιβασμού στο συγκεκριμένο στάδιο της δίκης. Ωστόσο, δεδομένου ότι το δίκαιο της Ένωσης δεν καθορίζει προϋποθέσεις όσον αφορά την εφαρμογή τέτοιας διαδικασίας, το εν λόγω ζήτημα δεν εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του δικαίου της Ένωσης και επομένως το Δικαστήριο είναι αναρμόδιο.

29. Βεβαίως, θα συμφωνήσω με την Πολωνική Κυβέρνηση ότι η οδηγία 2012/13 δεν περιλαμβάνει διάταξη που να τιτλοφορείται «προϋποθέσεις πρόσβασης σε διαδικασία δικαστικού συμβιβασμού». Εντούτοις, με δεδομένη τη σαφή διατύπωση του άρθρου 1 και του άρθρου 2, παράγραφος 1, δεν υφίσταται αμφιβολία ότι η οδηγία 2012/13 έχει εφαρμογή ratione materiae, εν γένει, και στην υπό κρίση υπόθεση. Το επίμαχο ζήτημα είναι αν η εν λόγω οδηγία επιβάλλει *συγκεκριμένες* υποχρεώσεις στα κράτη μέλη δυνάμει του άρθρου 6, και του δικαιώματος ενημέρωσης σχετικά με την ποινική κατηγορία, περιλαμβανομένης τυχόν μεταβολής του κατηγορητηρίου, στο ειδικό πλαίσιο της κύριας δίκης. Τούτο, ωστόσο, αποτελεί ζήτημα που άπτεται της ουσίας της υποθέσεως και το οποίο θα εξετασθεί αναλυτικότερα κατωτέρω, στο μέρος Β.

30. Η Ιταλική Κυβέρνηση, αφετέρου, προβάλλει ένσταση αναρμοδιότητας του Δικαστηρίου, καθόσον θεωρεί ότι δεν υφίσταται στην υπόθεση της κύριας δίκης κανένα διασυνοριακό στοιχείο. Προκύπτει ότι τα κρίσιμα πραγματολογικά στοιχεία της υποθέσεως αφορούν, στο σύνολό τους, την Ιταλία και μόνον. Για τον λόγο αυτό, η Ιταλική Κυβέρνηση ισχυρίζεται ότι το Δικαστήριο είναι αναρμόδιο για την εξέταση του ζητήματος, καθόσον το πεδίο εφαρμογής της οδηγίας 2012/13 (και κατά συνέπεια και η συναφής ερμηνευτική αρμοδιότητα του Δικαστηρίου) περιορίζεται σε ζητήματα που έχουν διασυνοριακές διαστάσεις.

31. Το επιχείρημα αυτό στηρίζεται στο άρθρο 82, παράγραφος 2, ΣΛΕΕ, το οποίο αποτελεί τη νομική βάση της οδηγίας 2012/13. Η διάταξη αυτή προβλέπει ότι, «κατά τον βαθμό που είναι απαραίτητο για να διευκολυνθεί η αμοιβαία αναγνώριση των δικαστικών αποφάσεων και διαταγών καθώς και η αστυνομική και δικαστική συνεργασία σε ποινικές υποθέσεις *που έχουν διασυνοριακές διαστάσεις*, το

Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο, αποφασίζοντας [...] μέσω οδηγιών, μπορούν να θεσπίζουν ελάχιστους κανόνες [...]». Προβλέπει περαιτέρω ότι οι εν λόγω οδηγίες «αφορούν», «α) το αμοιβαίως παραδεκτό των αποδείξεων μεταξύ των κρατών μελών, β) τα δικαιώματα των προσώπων στην ποινική διαδικασία, γ) τα δικαιώματα των θυμάτων της εγκληματικότητας, δ) άλλα ειδικότερα στοιχεία της ποινικής διαδικασίας, τα οποία θα έχουν προηγουμένως προσδιορισθεί από το Συμβούλιο με απόφαση [...]»[5].

32. Κατά την Ιταλική Κυβέρνηση, η χρήση του όρου «διασυνοριακές» στο άρθρο 82, παράγραφος 2, ΣΛΕΕ σημαίνει ότι το πεδίο εφαρμογής κάθε νομοθετήματος του παραγώγου δικαίου που βασίζεται στην εν λόγω διάταξη θα πρέπει να περιορίζεται σε καταστάσεις με διασυνοριακές διαστάσεις.

33. Το επιχείρημα αυτό δεν με πείθει.

34. Μέχρι στιγμής, το Δικαστήριο έχει ερμηνεύσει την οδηγία 2012/13 σε τρεις υποθέσεις[6]. Ιδιαίτερα, στην υπόθεση Kolev[7] δεν προέκυπτε κάποιο ευδιάκριτο διασυνοριακό στοιχείο. Η υπόθεση εκείνη αφορούσε Βούλγαρους τελωνειακούς υπαλλήλους οι οποίοι διώχθηκαν ποινικά στη Βουλγαρία για συμμετοχή σε εγκληματική οργάνωση, καθόσον ζητούσαν από οδηγούς οχημάτων που διέρχονταν τα σύνορα μεταξύ Βουλγαρίας και Τουρκίας χρηματικά ποσά ως δωροδοκία. Εκτός και αν υποστηριχθεί ότι η τέλεση του αδικήματος της παθητικής δωροδοκίας στα (εξωτερικά) σύνορα της Ένωσης συνιστά διασυνοριακό στοιχείο, φαίνεται ότι από εκείνη την υπόθεση απουσίαζε οποιαδήποτε διασυνοριακή διάσταση.

35. Πάντως, είναι ορθή η παραδοχή ότι το ζήτημα αν η εφαρμογή της οδηγίας 2012/13 θα πρέπει να εξαρτάται από την ύπαρξη διασυνοριακής διαστάσεως δεν έχει έως τώρα απαντηθεί ευθέως από το Δικαστήριο.

36. Εκ πρώτης όψεως και ερμηνευόμενο μεμονωμένα, το άρθρο 82, παράγραφος 2, ΣΛΕΕ θα μπορούσε ενδεχομένως να οδηγήσει την άποψη ότι κάθε νομοθετική πράξη η οποία στηρίζεται στη διάταξή του θα έπρεπε να τυγχάνει εφαρμογής μόνο σε περιπτώσεις που έχουν «διασυνοριακές διαστάσεις». Θα ευσταθούσε πράγματι η ερμηνεία αυτή αν ο όρος «διασυνοριακές», που απαντά στο πρώτο μισό της πρώτης περιόδου της διατάξεως αυτής, θεωρείτο ότι αφορά τη διάταξη του άρθρου 82, παράγραφος 2, ΣΛΕΕ συνολικά (δηλαδή τόσο την πτυχή της δικαστικής συνεργασίας *όσο και* την πτυχή της εναρμόνισης, περί της οποίας γίνεται λόγος στο δεύτερο μισό της ίδιας περιόδου).

37. Ωστόσο, η περαιτέρω εξέταση του γράμματος της οδηγίας 2012/13, πρωτίστως όμως του σκοπού και του πλαισίου στο οποίο αυτή εντάσσεται, κατατείνουν σε διαφορετικό συμπέρασμα.

38. Πρώτον, και όσον αφορά το *γράμμα*, το πεδίο εφαρμογής της οδηγίας 2012/13 είναι ευρύ. Δεν περιορίζεται σε διασυνοριακές καταστάσεις, και δεν περιορίζεται από αυτές[8]. Το άρθρο 1 (το οποίο καθορίζει το αντικείμενο της οδηγίας 2012/13) αποτελείται από δύο περιόδους. Η πρώτη είναι γενικού χαρακτήρα. Η δεύτερη προσθέτει ότι η εν λόγω οδηγία εφαρμόζεται *επίσης* όσον αφορά πρόσωπα που υπόκεινται στο ευρωπαϊκό ένταλμα συλλήψεως (στο εξής: ΕΕΣ)[9]. Με την επιπρόσθετη αυτή

5 Η υπογράμμιση δική μου.

6 Αποφάσεις της 15ης Οκτωβρίου 2015, Covaci (C-216/14, EU:C:2015:686), της 22ας Μαρτίου 2017, Tranca κ.λπ. (C-124/16, C-188/16 και C-213/16, EU:C:2017:228), και της 5ης Ιουνίου 2018, Kolev κ.λπ. (C-612/15, EU:C:2018:392).

7 Απόφαση της 5ης Ιουνίου 2018, Kolev κ.λπ. (C-612/15, EU:C:2018:392).

8 Η μόνη αναφορά σε διασυνοριακές διαστάσεις στο κείμενο της οδηγίας 2012/13 βρίσκεται στην αιτιολογική σκέψη 9, η οποία ωστόσο απλώς κάνει μνεία του άρθρου 82, παράγραφος 2, ΣΛΕΕ.

9 Δυνάμει της απόφασης-πλαισίου του Συμβουλίου 2002/584/ΔΕΥ, της 13ης Ιουνίου 2002, για το ευρωπαϊκό ένταλμα σύλληψης και τις διαδικασίες παράδοσης μεταξύ των κρατών μελών (ΕΕ 2002, L 190, σ. 1).

διευκρίνιση, η δεύτερη περίοδος υπογραμμίζει απλώς το (κατ' ανάγκη γενικό) πεδίο εφαρμογής της πρώτης περιόδου του άρθρου 1. Το άρθρο 2, παράγραφος 1, το οποίο καθορίζει το πεδίο εφαρμογής της οδηγίας, είναι εξίσου γενικού χαρακτήρα: δεν προβλέπει κανέναν περιορισμό που να αφορά την ανάγκη υπάρξεως του διασυνοριακού στοιχείου [10].

39. Δεύτερον, και όσον αφορά τον *σκοπό (ή τους σκοπούς)* της, από τις αιτιολογικές σκέψεις 3, 8, 10 και 20 προκύπτει ότι η οδηγία 2012/13 θεσπίζει *κοινούς στοιχειώδεις κανόνες* όσον αφορά την απαιτούμενη ενημέρωση των υπόπτων ή των κατηγορουμένων για την τέλεση αξιόποινης πράξης σχετικά με τα δικαιώματά τους και με τη φύση της σε βάρος τους ποινικής κατηγορίας. Οι προβλέψεις αυτές αποβλέπουν στην ενίσχυση της αμοιβαίας εμπιστοσύνης μεταξύ των κρατών μελών [11]. Κατά τον τρόπο αυτόν, μέσω της εναρμόνισης των προτύπων που εφαρμόζονται σε συγκεκριμένες πτυχές της ποινικής διαδικασίας, οικοδομείται *κλίμα αμοιβαίας εμπιστοσύνης* στα συστήματα ποινικής δικαιοσύνης των κρατών μελών.

40. Η εναρμόνιση αυτή συμβάλλει περαιτέρω στην καλύτερη λειτουργία έτερων νομοθετημάτων του δικαίου της Ένωσης, σκοπός των οποίων είναι η δικαστική συνεργασία καθαυτή: οσάκις ανακύπτει ανάγκη συνεργασίας σε ποινικές υποθέσεις, στο πλαίσιο –για παράδειγμα– της απόφασης-πλαισίου για το ΕΕΣ, το κράτος μέλος εκτέλεσης μπορεί να θεωρεί δεδομένο ότι η διαδικασία που ακολουθείται στο αιτούν κράτος μέλος πληροί ή θα πληροί συγκεκριμένα πρότυπα [12].

41. Κατά συνέπεια, *και ανεξάρτητα* από το αν υφίσταται *συγκεκριμένη περίπτωση διασυνοριακής συνεργασίας* μεταξύ των αρχών δύο κρατών μελών, ο σκοπός που επιδιώκεται μέσω της εναρμόνισης είναι η δημιουργία ενός κοινού πεδίου, στο οποίο η εφαρμογή ορισμένων ελάχιστων δικονομικών κανόνων θα είναι εγγυημένη. Κατά τον τρόπο αυτό, *οσάκις* ανακύψει ανάγκη για την αντιμετώπιση συγκεκριμένου περιστατικού διασυνοριακής συνεργασίας, οι εκάστοτε αρμόδιες αρχές θα είναι σε θέση να εμπιστευθούν αμοιβαίως τα συστήματά τους απονομής ποινικής δικαιοσύνης, όσον αφορά την ύπαρξη των ως άνω δικονομικών εγγυήσεων, έτσι ώστε η δικαστική συνεργασία να καθίσταται πιο αποτελεσματική [13].

42. Τα προεκτεθέντα καταδεικνύουν, επομένως, ότι ο σκοπός της θεσπίσεως τέτοιων κανόνων, *γενικής ισχύος και εκ των προτέρων τιθέμενων*, είναι διαφορετικός και –σε μεγάλο βαθμό– πράγματι ανεξάρτητος από την τυχόν ύπαρξη κάποιου *μεταγενέστερου και συγκεκριμένου* διασυνοριακού στοιχείου στην εκάστοτε υπόθεση. Μεταφορικά, ομοιάζει με την κατασκευή γεφυρών: πράγματι, την αρχική αφορμή για την κατασκευή μιας τέτοιας υποδομής μπορεί να τη δώσει το ειδικότερο ενδιαφέρον ορισμένης ομάδας εμπόρων να μετακινούνται μεταξύ δύο συγκεκριμένων πόλεων, ευρισκομένων στις απέναντι πλευρές ενός ποταμού. Ωστόσο, άπαξ και παραδοθεί η γέφυρα προς χρήση στο κοινό, θα είναι πλέον εκεί για να εξυπηρετήσει κάθε διέλευση του ποταμού, ανεξαρτήτως από το ποιος ταξιδεύει και προς τα πού.

10 Σε αντιδιαστολή, βλ., για παράδειγμα, τη διατύπωση της οδηγίας 2004/80/ΕΚ του Συμβουλίου, της 29ης Απριλίου 2004, για την αποζημίωση των θυμάτων εγκληματικών πράξεων (ΕΕ 2006, L 261, σ. 15) (που θεσπίστηκε δυνάμει του άρθρου 308 ΣΕΚ), στην οποία γίνεται αναφορά στη διασυνοριακή διάσταση, όπως συνάγεται και από τον τίτλο του κεφαλαίου Ι, «Πρόσβαση στο δικαίωμα αποζημίωσης σε υποθέσεις με διασυνοριακό χαρακτήρα». Συνεπεία της διατυπώσεως αυτής, το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι η εν λόγω οδηγία *δεν* είναι εφαρμοστέα σε αμιγώς εσωτερικές καταστάσεις. Βλ. διάταξη του Δικαστηρίου της 30ής Ιανουαρίου 2014, C (C-122/13, EU:C:2014:59), η οποία παραπέμπει στην απόφαση της 28ης Ιουνίου 2007, Dell'Orto (C-467/05, EU:C:2007:395, σκέψεις 57 και 59).

11 Βλ., επίσης, αποφάσεις της 5ης Ιουνίου 2018, Kolev κ.λπ. (C-612/15, EU:C:2018:392, σκέψεις 88 έως 89), και της 19ης Σεπτεμβρίου 2018, Milev (C-310/18 PPU, EU:C:2018:732, σκέψη 46).

12 Βλ., επίσης, την πρόταση οδηγίας του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου σχετικά με το δικαίωμα ενημέρωσης στο πλαίσιο ποινικών διαδικασιών, COM(2010) 392 τελικό, σημείο 4 in fine και σημείο 16. Το γεγονός ότι η δυνατότητα εφαρμογής της οδηγίας νοείται γενική προκύπτει και από το έγγραφο που περιέχει την εκτίμηση επιπτώσεων η οποία συνοδεύει την προαναφερθείσα πρόταση, SEC(2010) 907, σ 10.

13 Με την εν λόγω συνεργασία να αποτελεί ένα από τα κύρια χαρακτηριστικά της έννομης τάξης της Ένωσης, όπως υπενθυμίζεται, σε διαφορετικό πλαίσιο, και από το Δικαστήριο στη γνωμοδότηση 2/13 (Προσχώρηση της Ένωσης στην ΕΣΔΑ) της 18ης Δεκεμβρίου 2014 (EU:C:2014:2454, σκέψεις 191 έως 192).

43. Τρίτον, όσον αφορά το ευρύτερο νομοθετικό *πλαίσιο* της οδηγίας 2012/13, θα πρέπει να τονιστεί ότι παρόμοιο ζήτημα, κατά πόσο δηλαδή η δυνατότητα εφαρμογής της οδηγίας 2012/13 εξαρτάται από την ύπαρξη ή μη της διασυνοριακής διαστάσεως, θα μπορούσε εξίσου να ανακύψει και σε σχέση με άλλες οδηγίες που έχουν εκδοθεί στο πλαίσιο του λεγόμενου οδικού χάρτη για την ενίσχυση των δικονομικών δικαιωμάτων των υπόπτων ή κατηγορουμένων σε ποινικές διαδικασίες, ο οποίος περιλαμβάνεται στο Πρόγραμμα της Στοκχόλμης[14], οδηγίες που έχουν την ίδια νομική βάση με την οδηγία 2012/13[15]. Η διατύπωση των εν λόγω οδηγιών είναι σε γενικές γραμμές παρόμοια με εκείνη της οδηγίας 2012/13, και δεν επιβεβαιώνει αλλά ούτε και αποκλείει τη δυνατότητα εφαρμογής των πράξεων αυτών σε εγχώριες καταστάσεις. Στο ίδιο πνεύμα, το Δικαστήριο έχει ερμηνεύσει ορισμένα από τα νομοθετήματα αυτά σε περιπτώσεις ζητημάτων που αφορούσαν αμιγώς εγχώριες καταστάσεις[16].

44. Λαμβανομένων υπόψη των προεκτεθέντων, φρονώ ότι το αποτέλεσμα είναι αρκούντως σαφές: για τη δυνατότητα εφαρμογής της οδηγίας 2012/13 δεν απαιτείται η ύπαρξη της διασυνοριακής διάστασης στην εκάστοτε υπόθεση που εκκρεμεί ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου.

45. Ωστόσο, υπάρχει ένα πρόσθετο (και μάλλον μεγάλης βαρύτητας) επιχείρημα το οποίο καταδεικνύει γιατί δεν είναι δυνατόν να συνδεθεί η προϋπόθεση περί ύπαρξης διασυνοριακής διάστασης στην εκάστοτε υπόθεση με τη δυνατότητα εφαρμογής της εν λόγω οδηγίας: πρόκειται για τη λογική (αν)ακολουθία που θα προέκυπτε στην περίπτωση που συνδεόταν.

46. Όπως προκύπτει από τις γραπτές παρατηρήσεις, και όπως αναπτύχθηκε περαιτέρω κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, υπάρχουν δύο τρόποι με τους οποίους θα μπορούσε να οριστεί το δυνητικό διασυνοριακό στοιχείο το οποίο θα απαιτούνταν για την αναγνώριση της δυνατότητας εφαρμογής της οδηγίας 2012/13.

47. Με τον πρώτο τρόπο, θα ήταν δυνατόν να υποστηριχθεί ότι η δυνατότητα εφαρμογής της οδηγίας 2012/13 πρέπει να περιορίζεται σε εκείνες τις ποινικές διαδικασίες που αφορούν αδικήματα τα οποία διέπονται από πράξεις του δικαίου της Ένωσης εκδοθείσες σύμφωνα με την απαρίθμηση του άρθρου 83, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ, ή επεκταθείσες περαιτέρω διά επιμέρους πράξεων σύμφωνα με το άρθρο 83, παράγραφος 2, ΣΛΕΕ. Κατά τη συλλογιστική αυτή, ο νομοθέτης της Ένωσης όρισε κατά τρόπο δεσμευτικό ότι αυτά τα αδικήματα θα έχουν διασυνοριακή διάσταση, διότι το χαρακτηριστικό αυτό το αναφέρει και το άρθρο 83, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ.

14 Ψήφισμα του Συμβουλίου, της 30ής Νοεμβρίου 2009, για έναν οδικό χάρτη για την ενίσχυση των δικονομικών δικαιωμάτων των υπόπτων ή κατηγορουμένων σε ποινικές διαδικασίες (ΕΕ 2009, C 295, σ. 1) καθώς και «Το Πρόγραμμα της Στοκχόλμης – Μια ανοικτή και ασφαλής Ευρώπη που εξυπηρετεί και προστατεύει τους πολίτες» του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, σημείο 2.4 (ΕΕ 2010, C 115, σ. 1).

15 Οδηγία 2010/64/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 20ής Οκτωβρίου 2010, σχετικά με το δικαίωμα σε διερμηνεία και μετάφραση κατά την ποινική διαδικασία (ΕΕ 2010, L 280, σ. 1)· οδηγία 2013/48/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 22ας Οκτωβρίου 2013, σχετικά με το δικαίωμα πρόσβασης σε δικηγόρο στο πλαίσιο ποινικής διαδικασίας και διαδικασίας εκτέλεσης του ευρωπαϊκού εντάλματος σύλληψης, καθώς και σχετικά με το δικαίωμα ενημέρωσης τρίτου προσώπου σε περίπτωση στέρησης της ελευθερίας του και με το δικαίωμα επικοινωνίας με τρίτα πρόσωπα και με προξενικές αρχές κατά τη διάρκεια της στέρησης της ελευθερίας (ΕΕ 2013, L 294, σ. 1)· οδηγία (ΕΕ) 2016/343 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 9ης Μαρτίου 2016, για την ενίσχυση ορισμένων πτυχών του τεκμηρίου αθωότητας και του δικαιώματος παράστασης του κατηγορουμένου στη δίκη του στο πλαίσιο ποινικής διαδικασίας (ΕΕ 2016, L 65, σ. 1)· οδηγία (ΕΕ) 2016/1919 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 26ης Οκτωβρίου 2016, σχετικά με τη δικαστική αρωγή για υπόπτους και κατηγορουμένους στο πλαίσιο ποινικών διαδικασιών και για καταζητουμένους σε διαδικασίες εκτέλεσης του ευρωπαϊκού εντάλματος σύλληψης (ΕΕ 2016, L 297, σ. 1)· οδηγία (ΕΕ) 2016/800 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 11ης Μαΐου 2016, σχετικά με τις δικονομικές εγγυήσεις για τα παιδιά που είναι ύποπτοι ή κατηγορούμενοι στο πλαίσιο ποινικών διαδικασιών (ΕΕ 2016, L 132, σ. 1)· οδηγία 2011/93/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 13ης Δεκεμβρίου 2011, σχετικά με την καταπολέμηση της σεξουαλικής κακοποίησης και της σεξουαλικής εκμετάλλευσης παιδιών και της παιδικής πορνογραφίας και την αντικατάσταση της απόφασης-πλαίσιο 2004/68/ΔΕΥ του Συμβουλίου (ΕΕ 2011, L 335, σ. 1).

16 Βλ. αποφάσεις της 27ης Οκτωβρίου 2016, Milev (C-439/16 PPU, EU:C:2016:818), και της 19ης Σεπτεμβρίου 2018, Milev (C-310/18 PPU, EU:C:2018:732), με τις οποίες ερμηνεύεται η οδηγία 2016/343, της οποίας γίνεται μνεία ανωτέρω, στην υποσημείωση 15.

48. Ωστόσο, η επιχειρηματολογία αυτή δεν βρίσκει έρεισμα στη συνδυασμένη θεώρηση των άρθρων 82, παράγραφος 2, και 83 ΣΛΕΕ. Ενώ η πρώτη από τις ανωτέρω διατάξεις αποτελεί τη νομική βάση για την εναρμόνιση των *δικονομικών* πτυχών του ποινικού δικαίου, στο πλαίσιο και για τους σκοπούς της αμοιβαίας αναγνώρισης και της δικαστικής συνεργασίας, η δεύτερη αποτελεί τη νομική βάση για την εναρμόνιση των *ουσιαστικών* στοιχείων του ποινικού δικαίου και των ποινικών αδικημάτων. Επομένως, αμφότερες οι ως άνω διατάξεις έχουν η κάθε μία το δικό της πεδίο εφαρμογής. Αφορούν απλώς διαφορετικά ζητήματα.

49. Με τον δεύτερο τρόπο, θα ήταν δυνατόν να υποστηριχθεί ότι η δυνατότητα εφαρμογής της οδηγίας 2012/13 περιορίζεται σε εκείνες τις ποινικές διαδικασίες που αφορούν αδικήματα τα οποία, αν και ρυθμίζονται νομοθετικά σε εθνικό επίπεδο, ενέχουν πάντως συγκεκριμένα διασυνοριακά στοιχεία.

50. Με τη σειρά της η συλλογιστική αυτή εγείρει το ζήτημα με ποιον τρόπο θα ήταν δυνατόν να οριστούν τα εν λόγω διασυνοριακά στοιχεία σε ένα αδίκημα. Τι θα συνιστούσε εν προκειμένω «Ευρω-κλοπή» ή «Ευρω-ανθρωποκτονία»; Θα επαρκούσε να έχουν διασυνοριακή διάσταση τα στοιχεία της αντικειμενικής υπόστασης του αδικήματος; Θα έπρεπε φερ' ειπείν είτε το θύμα είτε ο δράστης (ή έστω όποιο άλλο εμπλεκόμενο μέρος) να έχουν τη συνήθη διαμονή τους σε έτερο κράτος μέλος; Θα είχε σημασία η προέλευση του όπλου του εγκλήματος; Ή, αντλώντας έμπνευση από το σκεπτικό της νομολογίας της σχετικής με την ελεύθερη κυκλοφορία, θα θεωρείται άραγε ότι υπάρχει διασυνοριακό αδίκημα στην περίπτωση που ναι μεν το θύμα και ο δράστης διαμένουν αμφότεροι στο ίδιο κράτος μέλος, αλλά το όπλο του εγκλήματος έχει κατασκευαστεί σε άλλο κράτος μέλος;

51. Ακόμη και αν γίνει δεκτό ότι είναι δυνατόν να καταλήξουμε όσον αφορά τον καθορισμό του κατάλληλου συναφούς κριτηρίου (διαφορετικού ωστόσο για το κάθε αδίκημα, λαμβάνοντας υπ' όψη τις ιδιαιτερότητες των στοιχείων της αντικειμενικής υπόστασης ενός εκάστου), θα σήμαινε άραγε αυτό ότι το κράτος μέλος θα μπορούσε να θεσπίσει δύο σύνολα δικονομικών κανόνων, τα οποία θα εφαρμόζονται κατ' επιλογήν αναλόγως αν η εκάστοτε εξεταζόμενη ποινική υπόθεση είναι «αμιγώς εγχώρια» ή «διασυνοριακή»; Και τι θα συνέβαινε στην περίπτωση που το διασυνοριακό στοιχείο εντοπιζόταν σε μεταγενέστερο στάδιο της ποινικής διαδικασίας, στην οποία θα είχαν μέχρι τότε εφαρμοστεί μόνον οι «αμιγώς εγχώριες» ποινικές διατάξεις; Θα πρέπει άραγε η όλη διαδικασία να επαναληφθεί σύμφωνα με το «έτερο» σύνολο δικονομικών κανόνων;

52. Συνεπώς, η λογική επιβάλλει να υπάρχει ένα μόνο σύνολο ποινικών κανόνων το οποίο θα πρέπει, λαμβάνοντας υπ' όψη το πλαίσιο και τους σκοπούς που επιδιώκει ο νομοθέτης της Ένωσης διά της θεσπίσεως του αντίστοιχου τμήματος του προγράμματος της Στοκχόλμης[17], να είναι εφαρμοστέο σε κάθε εθνική ποινική διαδικασία, ασχέτως του αν υφίσταται το διασυνοριακό στοιχείο στην εκάστοτε υπόθεση. Ωστόσο, και η περιγραφή των (ομολογουμένως) μάλλον αμφιλεγόμενων συνεπειών μιας συλλογιστικής, κατά την οποία η ποινική διαδικασία θα ολισθαίνει εντός και εκτός του πλαισίου των απαιτήσεων του δικαίου της Ένωσης, ανάλογα με την τυχόν εμφάνιση –τη σχεδόν αδύνατον να προβλεφθεί– του διασυνοριακού στοιχείου σε οποιοδήποτε στάδιο της διαδικασίας (ή ακόμη και μετά από αυτήν), καθιστά απολύτως προφανές γιατί τούτο δεν θα πρέπει να συμβαίνει.

53. Τέλος, οι λόγοι για τους οποίους δεν θα πρέπει, εν γένει, να γίνεται επίκληση κάποιου καθολικού διασυνοριακού σκοπού τον οποίο καθορίζει το πρωτογενές δίκαιο, προκειμένου να περιορίζεται η δυνατότητα εφαρμογής νομοθετημάτων του παραγώγου δικαίου, τα οποία θεσπίζονται με την εν λόγω νομική βάση –εκτός και αν οι πράξεις του παραγώγου δικαίου ρητώς ορίζουν άλλως–, καταδεικνύονται και μέσω της εξέτασης άλλων διατάξεων της Συνθήκης. Έτερο παράδειγμα μπορούν να παρέχουν τα μέτρα εναρμόνισης που έχουν θεσπιστεί κατ' εφαρμογήν του άρθρου 114 ΣΛΕΕ. Τα μέτρα αυτά θα πρέπει να εκπληρώνουν τον σκοπό που καθορίζει το άρθρο 26 ΣΛΕΕ. Κατά τη δεύτερη παράγραφο του άρθρου αυτού, σκοπό της διατάξεως αποτελεί η εγκαθίδρυση της εσωτερικής

17 Βλ. σημείο 43 των παρουσών προτάσεων.

αγοράς «χωρίς εσωτερικά σύνορα μέσα στ[η]ν οποί[α] εξασφαλίζεται η ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων, των προσώπων, των υπηρεσιών και των κεφαλαίων […]». Ωστόσο, είναι πρόδηλο ότι από τη νομική βάση του πρωτογενούς δικαίου δεν συνάγεται ότι η νομοθεσία που θεσπίζεται δυνάμει του άρθρου 114 ΣΛΕΕ θα πρέπει να είναι εφαρμοστέα μόνο σε διασυνοριακές καταστάσεις. Νομοθετικές πράξεις εναρμόνισης που έχουν εκδοθεί με αυτή τη νομική βάση (ή με εκείνες των προϊσχυουσών διατάξεων) περιλαμβάνουν, για παράδειγμα, από την οδηγία 93/13/ΕΟΚ σχετικά με τις καταχρηστικές ρήτρες των συμβάσεων που συνάπτονται με καταναλωτές[18] μέχρι την οδηγία 2009/48/ΕΚ σχετικά με την ασφάλεια των παιχνιδιών[19], ή την οδηγία 2011/7/ΕΚ για την καταπολέμηση των καθυστερήσεων πληρωμών στις εμπορικές συναλλαγές[20]. Βεβαίως, οι πράξεις αυτές σαφώς έχουν εφαρμογή σε αμιγώς εγχώριες έννομες καταστάσεις, ενώ δεν έχει υποστηριχθεί σοβαρά ότι θα έπρεπε να συμβαίνει κάτι διαφορετικό[21], όπως για παράδειγμα ότι η προστασία ενάντια στις καταχρηστικές ρήτρες των συμβάσεων που συνάπτονται με καταναλωτές θα έπρεπε να παρέχεται μόνον εφόσον υφίσταται το διασυνοριακό στοιχείο (ή το στοιχείο της ελεύθερης μετακίνησης) στην εκάστοτε υπόθεση.

54. Εν κατακλείδι, και αντίθετα με τις προτάσεις της Ιταλικής Κυβερνήσεως, η δυνατότητα εφαρμογής της οδηγίας 2012/13 δεν περιορίζεται μόνο σε υποθέσεις που ενέχουν «διασυνοριακές» διαστάσεις.

Β. Οι σχετικές διατάξεις της οδηγίας 2012/13

55. Στην απόφαση περί παραπομπής και στο προδικαστικό ερώτημα που υποβάλλει, το αιτούν δικαστήριο μνημονεύει συγκεκριμένα το άρθρο 2, παράγραφος 1, το άρθρο 3, παράγραφος 1, στοιχείο γ′, και το άρθρο 6, παράγραφοι 1, 2, και 3, της οδηγίας 2012/13 ως συναφή προκειμένου να εκτιμηθεί η συμβατότητα των εθνικών διατάξεων με το δίκαιο της Ένωσης.

56. Στις παρατηρήσεις τους, ο πολιτικώς ενάγων της κύριας δίκης, οι κυβερνήσεις που μνημονεύθηκαν στο σημείο 25 ανωτέρω, καθώς και η Επιτροπή, εξέθεσαν κατ' ουσίαν την άποψη ότι η περίπτωση της κύριας δίκης δεν διέπεται στην πραγματικότητα ούτε από τις διατάξεις αυτές, ούτε από οποιαδήποτε άλλη διάταξη της οδηγίας 2012/13.

57. Η Ολλανδική Κυβέρνηση, όπως και η Πολωνική Κυβέρνηση –σε επικουρική βάση–, υποστηρίζουν ότι το υπό εξέταση ζήτημα δεν εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας 2012/13. Ως εκ τούτου, το δίκαιο της Ένωσης δεν αντιτίθεται στην επίμαχη νομοθεσία.

58. Η Ουγγρική Κυβέρνηση υποστηρίζει ότι οι προϋποθέσεις της δυνατότητας υποβολής αιτήσεως για την εφαρμογή διαδικασίας δικαστικού συμβιβασμού δεν αποτελεί αντικείμενο εναρμόνισης υπό το δίκαιο της Ένωσης. Το ζήτημα αυτό πρέπει να διακρίνεται από το ζήτημα αν ο κατηγορούμενος έχει λάβει την απαιτούμενη ενημέρωση σχετικά με τον επαναχαρακτηρισμό των πράξεων που φέρεται να έχει διαπράξει, το οποίο εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 6, παράγραφος 4, της οδηγίας 2012/13. Ωστόσο, η εν λόγω διάταξη δεν αποκλείει το ενδεχόμενο διαφοροποίησης των εννόμων συνεπειών, όπως εν προκειμένω.

59. Ομοίως, η Επιτροπή επισημαίνει ότι το άρθρο 6, παράγραφος 4, της οδηγίας 2012/13 δεν παρέχει ενδείξεις σχετικά με τον τρόπο με τον οποίο θα πρέπει να ενημερώνεται ο κατηγορούμενος για τυχόν μεταβολή της ποινικής κατηγορίας. Δεν ρυθμίζει το ζήτημα των εννόμων συνεπειών που θα προκύψουν από την ενημέρωση σχετικά με τυχόν μεταβολή του νομικού χαρακτηρισμού της κατηγορίας.

18 Οδηγία του Συμβουλίου, της 5ης Απριλίου 1993 (ΕΕ 1993, L 95, σ. 29).

19 Οδηγία του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 18ης Ιουνίου 2009 (ΕΕ 2009, L 170, σ. 1).

20 Οδηγία του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 16ης Φεβρουαρίου 2011 (ΕΕ 2011, L 48, σ. 1).

21 Όσον αφορά την οδηγία 2011/7, βλ., για παράδειγμα, αποφάσεις της 1ης Ιουνίου 2017, Zarski (C-330/16, EU:C:2017:418), ή της 15ης Δεκεμβρίου 2016, Nemec (C-256/15, EU:C:2016:954). Όσον αφορά την οδηγία 93/13, βλ., για παράδειγμα, απόφαση της 15ης Ιανουαρίου 2015, Šiba (C-537/13, EU:C:2015:14). Βλ., επίσης, διάταξη της 3ης Απριλίου 2014, Pohotovosť (C-153/13, EU:C:2014:1854).

60. Συμφωνώ με την άποψη αυτή. Μολονότι οι υποχρεώσεις που επιβάλλονται με την οδηγία 2012/13 πρέπει να λαμβάνονται υπόψη σε κάθε ποινική διαδικασία, καμία από τις διατάξεις που μνημονεύει το αιτούν δικαστήριο δεν φαίνεται να είναι ευθέως συναφής όσον αφορά την περίπτωση της κύριας δίκης. Καμία από αυτές δεν επιβάλλει στα κράτη μέλη κάποια υποχρέωση η οποία θα απέκλειε την αλληλουχία των συμβάντων που εκτυλίχθηκαν σε εθνικό επίπεδο.

61. Βεβαίως, το άρθρο 6, παράγραφος 4, ερμηνευόμενο σε συνδυασμό με το άρθρο 6, παράγραφος 1, και με γνώμονα την αιτιολογική σκέψη 29 της οδηγίας 2012/13, αφορά την υποχρέωση των κρατών μελών να μεριμνούν ώστε ο ύποπτος ή κατηγορούμενος να ενημερώνεται αμέσως για κάθε μεταβολή της ποινικής κατηγορίας προκειμένου να διασφαλίζεται ο δίκαιος χαρακτήρας της διαδικασίας και η αποτελεσματική άσκηση των δικαιωμάτων υπεράσπισης του κατηγορουμένου. Επίσης, πράγματι η περίπτωση της υπό κρίσης υποθέσεως αφορά μεταβολή της ποινικής κατηγορίας η οποία προέκυψε όταν ο κατηγορούμενος ενημερώθηκε ότι οι πράξεις για τις οποίες είχε κατηγορηθεί ενδεχομένως να επαναχαρακτηρίζονταν νομικά συνεπεία της ομολογίας του.

62. Ωστόσο, από την απόφαση περί παραπομπής προκύπτει ότι δεν υποστηρίχθηκε ότι ο κατηγορούμενος δεν ενημερώθηκε σχετικά με το ενδεχόμενο αυτό, ή έστω ότι δεν ενημερώθηκε άμεσα. Αυτό που αμφισβητείται είναι η έλλειψη της δυνατότητας υποβολής αιτήσεως για την εφαρμογή της διαδικασίας του δικαστικού συμβιβασμού στο συγκεκριμένο στάδιο της δίκης. Επομένως, αυτό που φαίνεται ουσιαστικά να προτείνεται είναι ότι η «*δυνατότητα υποβολής αιτήσεως για την εφαρμογή της διαδικασίας του δικαστικού συμβιβασμού σε συγκεκριμένο στάδιο της δίκης*» και το «*(πλήρες) δικαίωμα υπεράσπισης*» συνδέονται μεταξύ τους. Ή, μάλλον, φαίνεται να προτείνεται μια υπερβάλλουσα διεύρυνση της έννοιας των πιθανών συνεπειών που ενδέχεται να προκύψουν κατά την πορεία της ποινικής διαδικασίας, συνεπεία του γεγονότος ότι προέκυψε κάποια μεταβολή της ποινικής κατηγορίας, και η –κατ' αποτέλεσμα– υπαγωγή τους στην έννοια του δικαιώματος υπεράσπισης.

63. Φρονώ ότι το άρθρο 6 της οδηγίας 2012/13 δεν πρέπει να τύχει αυτής της προσεγγίσεως –ούτε η παράγραφος 4, ούτε οποιοδήποτε άλλο σημείο του άρθρου αυτού. Εάν αυτό συνέβαινε, τότε οτιδήποτε προκύψει στο πλαίσιο μιας ποινικής διαδικασίας *κατόπιν* κάποιας μεταβολής της ποινικής κατηγορίας θα εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 6, παράγραφος 4, της οδηγίας 2012/13 και επομένως θα μπορεί δυνητικά να απαγορεύεται, κάτι που είναι προδήλως εσφαλμένο. Κατά συνέπεια, και μολονότι παρατηρείται ασφαλώς κάποια αλληλοεπικάλυψη των «λέξεων-κλειδιών» («μεταβολή της κατηγορίας», «ο δίκαιος χαρακτήρας της διαδικασίας») μεταξύ του άρθρου 6, παράγραφος 4, και της ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου καταστάσεως, γεγονός παραμένει ότι η περίπτωση της κύριας δίκης απλώς δεν ανήκει στις περιπτώσεις εκείνες που έπρεπε να εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας αυτής.

64. Τούτο γεννά βεβαίως το εξής ερώτημα: τι θα έπρεπε, επομένως, να διέπεται από το άρθρο 6, παράγραφος 4; Με άλλα λόγια: τι θα πρέπει να νοείται με τους όρους της «ενημέρωσης» και του «δίκαιου χαρακτήρα της διαδικασίας» που διαλαμβάνονται στη διάταξη αυτή;

65. Πρώτον, η έννοια της *ενημέρωσης* που διαλαμβάνεται στην εν λόγω διάταξη σημαίνει την πληροφόρηση σχετικά με τυχόν μεταβολή της ποινικής κατηγορίας, κατά τρόπον ώστε ο ύποπτος ή κατηγορούμενος να δύναται να ενεργήσει αναλόγως προκειμένου να υπερασπιστεί τον εαυτό του. Η ενημέρωση θα πρέπει να παρέχεται με τρόπο τέτοιο που να καθιστά δυνατό για τον ενδιαφερόμενο να ανταποκριθεί αποτελεσματικά σε κάθε μεταβολή στην περιγραφή της πράξεως που του αποδίδεται και του νομικού χαρακτηρισμού αυτής.

66. Φρονώ ότι το άρθρο 6, παράγραφος 4, της οδηγίας 2012/13 δεν πρέπει να ερμηνεύεται υπό την έννοια ότι επιβάλλει στα δικαστήρια των κρατών μελών την υποχρέωση να ενημερώνουν τον εκάστοτε ενδιαφερόμενο σχετικά με οποιαδήποτε συνέπεια την οποία θα μπορούσε ενδεχομένως να προκαλέσει τυχόν μεταβολή της κατηγορίας *καθ' όλη την πορεία* της ποινικής διαδικασίας[22], πολλώ δε μάλλον ότι τους δίνει την εξουσία να αποτρέψουν κάθε τέτοια συνέπεια. Το δικαίωμα ενημέρωσης δεν είναι δυνατόν να εκλαμβάνεται ως υποκατάστατο της νομικής συμβουλής, ούτε ως κερκόπορτα για τον έλεγχο οποιουδήποτε στοιχείου της ποινικής διαδικασίας μεταγενέστερου της ενημέρωσης, δεδομένου άλλωστε ότι κάθε στοιχείο που προκύπτει στο πλαίσιο της εκάστοτε ποινικής διαδικασίας είναι πιθανό να συνεπάγεται και κάποιας μορφής ενημέρωση.

67. Για την προσήκουσα εκτίμηση του πεδίου εφαρμογής του άρθρου 6, παράγραφος 4, απαιτείται η εξέταση του γενικού πλαισίου της οδηγίας 2012/13. Στην αρχή της οδηγίας 2012/13 περιγράφονται το αντικείμενο και το πεδίο εφαρμογής της. Τα άρθρα 1 και 2, αντιστοίχως, προβλέπουν ότι η εν λόγω οδηγία αφορά «το δικαίωμα ενημέρωσης των υπόπτων ή κατηγορουμένων, σχετικά με τα δικαιώματά τους στο πλαίσιο της ποινικής διαδικασίας και τις εναντίον τους κατηγορίες», και ότι «εφαρμόζεται από τη στιγμή που ένα πρόσωπο ενημερώνεται από τις αρμόδιες αρχές κράτους μέλους, ότι θεωρείται ύποπτο ή κατηγορείται για την τέλεση αξιόποινης πράξης μέχρι την ολοκλήρωση της διαδικασίας». Εν συνεχεία, το άρθρο 3 της οδηγίας 2012/13 επιβάλλει στα κράτη μέλη την υποχρέωση να παρέχουν στα ενδιαφερόμενα πρόσωπα ενημέρωση, όσον αφορά τουλάχιστον εκείνα τα δικαιώματά τους που απαριθμούνται στην ίδια την οδηγία. Από τα δικαιώματα αυτά, το δικαίωμα ενημέρωσης σχετικά με την ποινική κατηγορία (και μόνον αυτό) αναπτύσσεται κατόπιν λεπτομερώς στο άρθρο 6. Το δε άρθρο 4 αφορά την υποχρέωση ενημέρωσης του συλληφθέντος ή κρατουμένου σχετικά με τέσσερα ειδικότερα δικαιώματα. Από αυτά, το δικαίωμα πρόσβασης στη δικογραφία (και μόνον αυτό) αναπτύσσεται περαιτέρω στο άρθρο 7 της οδηγίας 2012/13.

68. Καθίσταται επομένως σαφές ότι η κατά το άρθρο 6, παράγραφος 4, της οδηγίας 2012/13 *υποχρέωση ενημέρωσης* δεν αποσκοπούσε να καλύψει όλες τις πιθανές πτυχές της ποινικής διαδικασίας. Στο συγκεκριμένο πλαίσιο, η έννοια της ενημέρωσης θα πρέπει να νοηθεί ως αφορώσα (περιοριστικά) την ποινική κατηγορία (και τυχόν μεταβολή αυτής), δηλαδή τις λεπτομέρειες σχετικά με «την πράξη που [...] καταλογίζεται [στον κατηγορούμενο] και επί της οποίας στηρίζεται η κατηγορία, [και] τον νομικό χαρακτηρισμό της πράξης αυτής»[23]. Η ενημέρωση αυτή θα πρέπει να γίνεται κατά τρόπο που να διασφαλίζει ότι ο κατηγορούμενος είναι σε θέση να κατανοήσει την κατηγορία, να απαντήσει, και να την αμφισβητήσει, εάν επιθυμεί.

69. Δεύτερον, η έννοια του *δίκαιου χαρακτήρα της διαδικασίας* είναι πράγματι, από την πλευρά της, ευρεία έννοια. Όπως έχει, καταρχήν, διευκρινίσει το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (στο εξής: ΕΔΔΑ), πρέπει να εκτιμάται λαμβανομένου υπόψη του συνόλου της υπόθεσης, υπό το πρίσμα των συγκεκριμένων χαρακτηριστικών και περιστάσεων αυτής[24]. Ως εκ τούτου, δεν συνιστά προσβολή του δίκαιου χαρακτήρα της διαδικασίας κάθε περιστατικό εντός του πλαισίου της, κάποια εξ αυτών όμως ενδέχεται βεβαίως να συνιστούν, αναλόγως της σημασίας τους εντός της εκάστοτε διαδικασίας[25].

22 Υποκαθιστώντας έτσι, κατά κάποιον τρόπο, το έργο του νομικού συμπαραστάτη, η πρόσβαση στον οποίο θα πρέπει να διασφαλίζεται δυνάμει του άρθρου 3, παράγραφος 1, στοιχείο α', της οδηγίας 2012/13.

23 Απόφαση του ΕΔΔΑ της 25ης Μαρτίου 1999, Pélissier και Sassi κατά Γαλλίας (CE:ECHR:1999:0325JUD002544494, § 51).

24 Βλ., σχετικώς, αποφάσεις του ΕΔΔΑ της 24ης Νοεμβρίου 1993, Imbrioscia κατά Ελβετίας (CE:ECHR:1993:1124JUD001397288, § 38 in fine), της 24ης Σεπτεμβρίου 2009, Pishchalnikov κατά Ρωσίας (CE:ECHR:2009:0924JUD000702504, § 64), και της 13ης Οκτωβρίου 2005, Bracci κατά Ιταλίας (CE:ECHR:2005:1013JUD003682202, § 51).

25 Το ΕΔΔΑ υπενθυμίζει επ' αυτού, στο πλαίσιο του άρθρου 6 της ΕΣΔΑ (και του δικαιώματος πρόσβασης σε δικηγόρο), ότι σκοπός της Σύμβασης είναι να «διασφαλίζει όχι θεωρητικά και ψευδεπίγραφα δικαιώματα, αλλά συγκεκριμένα και πραγματικά» και ότι ο διορισμός συνηγόρου δεν διασφαλίζει αφ' εαυτού ότι θα παρασχεθεί ουσιαστική βοήθεια στον κατηγορούμενο. Βλ., για παράδειγμα, απόφαση του ΕΔΔΑ (τμήμα μείζονος συνθέσεως) της 27ης Νοεμβρίου 2008, Salduz κατά Τουρκίας (CE:ECHR:2008:1127JUD003639102, § 51).

70. Ωστόσο, όσον αφορά την υπό κρίση υπόθεση και λαμβάνοντας υπόψη το προδικαστικό ερώτημα που έχει υποβάλει το αιτούν δικαστήριο, η εκτίμηση σχετικά με τη διασφάλιση του δίκαιου χαρακτήρα της διαδικασίας συνδέεται αναγκαίως με τα δικαιώματα εκείνα που διέπονται ρητώς από την οδηγία 2012/13. Με άλλα λόγια, η εκτίμηση περί του δίκαιου ή μη χαρακτήρα θα πρέπει να γίνει σε σχέση με τα συγκεκριμένα αυτά δικαιώματα, και όχι αφηρημένα, χωρίς σύνδεση με τα δικαιώματα που εγγυάται η οδηγία. Απαιτείται κανονιστική συσχέτιση μεταξύ του καθ' ύλην πεδίου εφαρμογής της οδηγίας 2012/13 και της έννοιας του δίκαιου χαρακτήρα της διαδικασίας. Εάν άλλως συνέβαινε, τότε οποιαδήποτε πτυχή των εθνικών ποινικών διαδικασιών θα καθίστατο αίφνης δεκτική προσβολής από την άποψη του δίκαιου χαρακτήρα της διαδικασίας και/ή του σεβασμού των δικαιωμάτων υπεράσπισης του κατηγορουμένου.

71. Με άλλα λόγια, οι συγκεκριμένες υποχρεώσεις που επιβάλλει η οδηγία 2012/13 αποτελούν ει*δικότερη έκφανση* του τρόπου με τον οποίο πρέπει να διασφαλίζεται ο δίκαιος χαρακτήρας της διαδικασίας όσον αφορά την ενημέρωση των κατηγορουμένων και των υπόπτων. Βεβαίως, υπάρχουν και άλλες πτυχές της ποινικής διαδικασίας που είναι συναφείς με τη διασφάλιση του δίκαιου χαρακτήρα αυτής, όπως το δικαίωμα πρόσβασης σε δικηγόρο, το ευεργέτημα πενίας, το δικαίωμα σε διερμηνεία και μετάφραση, δικονομικές εγγυήσεις για παιδιά, ή το τεκμήριο της αθωότητας. Όλες αυτές οι πτυχές ρυθμίζονται ενδεχομένως μέσω ειδικών οδηγιών[26]. Ωστόσο, πτυχές οι οποίες δεν καλύπτονται από τις εν λόγω οδηγίες ή από την οδηγία 2012/13, όπως εν προκειμένω οι προϋποθέσεις εφαρμογής της διαδικασίας του δικαστικού συμβιβασμού, εξακολουθούν ασφαλώς να διέπονται από το εθνικό ποινικό δίκαιο.

72. Το γεγονός ότι το συγκεκριμένο ζήτημα, όπως και άλλα, μπορεί πράγματι να έχει σημασία όσον αφορά τον *εν γένει* δίκαιο χαρακτήρα της διαδικασίας δεν μπορεί να προβληθεί προκειμένου να διευρυνθεί η ερμηνεία του άρθρου 6, παράγραφος 4, της οδηγίας, ή των λοιπών διατάξεων αυτής, σε βαθμό τέτοιο που να επιτρέπει τον έλεγχο οποιασδήποτε πτυχής της ποινικής διαδικασίας, όσο έμμεση κι αν είναι η σχέση της με τη συγκεκριμένη υποχρέωση που θεσπίζει η ίδια η οδηγία 2012/13. Αν χρησιμοποιηθεί κατά τον τρόπο αυτόν, η οδηγία 2012/13 δεν θα αποτελεί πλέον μέσο για την κατ' ελάχιστον εναρμόνιση των συγκεκριμένων εκείνων στοιχείων των δικαιωμάτων υπεράσπισης τα οποία ρητώς προβλέπει η ίδια, αλλά θα καταστεί μέσο για να ανοίξει το δρόμο του ελέγχου οποιουδήποτε στοιχείου της εθνικής ποινικής διαδικασίας. Φρονώ ότι δεν είναι αυτός ο σκοπός του νομοθέτη της Ένωσης. Οπωσδήποτε δεν θα πρέπει να αποτελέσει πολιτική του Δικαστηρίου κατά την ερμηνεία της οδηγίας 2012/13, και των λοιπών οδηγιών που εγκρίθηκαν στο πλαίσιο του Προγράμματος της Στοκχόλμης.

73. Λαμβανομένων υπόψη των προεκτεθέντων, το συμπέρασμά μου επί του παρόντος είναι ότι η οδηγία 2012/13 πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι δεν αντιτίθεται σε δικονομικούς κανόνες όπως οι επίμαχοι στην υπόθεση της κύριας δίκης, οι οποίοι επιτρέπουν στον κατηγορούμενο να υποβάλει αίτημα εφαρμογής της διαδικασίας δικαστικού συμβιβασμού μετά την έναρξη της δίκης μόνο στην περίπτωση που έχει προκύψει μεταβολή της κατηγορίας αναγόμενη στα πραγματικά περιστατικά, και όχι όταν η μεταβολή είναι νομικής φύσεως.

Γ. Συνέπειες της εφαρμογής του άρθρου 48, παράγραφος 2, του Χάρτη στην υπό κρίση υπόθεση

74. Με το προδικαστικό ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο καλεί επίσης το Δικαστήριο να εξετάσει τις συνέπειες της εφαρμογής του άρθρου 48 του Χάρτη στην υπό κρίση υπόθεση. Καθόσον η πρώτη παράγραφος της διατάξεως αυτής αφορά το τεκμήριο αθωότητας, φαίνεται ότι μόνον η δεύτερη παράγραφος είναι συναφής. Κατά τη δεύτερη αυτή παράγραφο, «διασφαλίζεται ο σεβασμός των δικαιωμάτων της υπεράσπισης σε κάθε κατηγορούμενο».

26 Βλ. υποσημείωση 15 των παρουσών προτάσεων.

75. Η σημασία του Χάρτη κατά την ερμηνεία και εφαρμογή νομικών πράξεων δικονομικού, κατ' ουσίαν, χαρακτήρα, που συγκεκριμενοποιούν και διευκρινίζουν τις διατάξεις του, ενδεχομένως προκαλεί κάποια σύγχυση (2). Ωστόσο, πριν από την εξέταση του ζητήματος αυτού, το πρώτο ερώτημα που πρέπει να αποσαφηνιστεί είναι αν η υπό κρίση υπόθεση εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του δικαίου της Ένωσης, ώστε να καθίσταται εφαρμοστέος ο Χάρτης (1).

1. Το πεδίο εφαρμογής του δικαίου της Ένωσης

76. Είναι σκόπιμο να υπομνησθεί ότι «τα θεμελιώδη δικαιώματα που κατοχυρώνονται στην έννομη τάξη της Ένωσης μπορούν να εφαρμόζονται σε όλες τις καταστάσεις που διέπονται από το δίκαιο της Ένωσης, αλλά όχι πέραν των καταστάσεων αυτών» [27].

77. Ωστόσο, τι συμβαίνει στην περίπτωση που –όπως προκύπτει από την εκτιθέμενη στην προηγούμενη ενότητα ανάλυση– το *συγκεκριμένο* ζήτημα, το οποίο ανέκυψε στην υπόθεση της κύριας δίκης, ήτοι η δυνατότητα του κατηγορουμένου να ζητήσει την εφαρμογή της διαδικασίας δικαστικού συμβιβασμού, δεν ρυθμίζεται *συγκεκριμένα* από το άρθρο 6, παράγραφος 4, ή από άλλη διάταξη της οδηγίας 2012/13; Θα σήμαινε άραγε αυτό ότι ο Χάρτης δεν είναι *εν γένει* εφαρμοστέος για τους σκοπούς της εκτιμήσεως που έχει οδηγήσει στο εν λόγω συμπέρασμα;

78. Δεν θεωρώ ότι μπορεί να υποστηριχθεί η άποψη αυτή. Όπως προαναφέρθηκε, το παράγωγο δίκαιο της Ένωσης, και ειδικότερα η οδηγία 2012/13, σε γενικές γραμμές τυγχάνει πράγματι εφαρμογής σε περιπτώσεις όπως αυτή της κύριας δίκης [28]. Απλώς, κατόπιν λεπτομερούς ερμηνευτικής αναλύσεως (που περιλαμβάνει και την ανάλυση των εννοιών της υπό το πρίσμα του Χάρτη), προέκυψε ότι η εν λόγω οδηγία δεν επιβάλλει συγκεκριμένη υποχρέωση η οποία να αντιτίθεται στον επίμαχο εθνικό κανόνα δικαίου. Με άλλα λόγια, η οδηγία 2012/13 παραμένει (πιθανώς) εφαρμοστέα επί των πραγματικών περιστατικών της υποθέσεως της κύριας δίκης, μολονότι η συνακόλουθη επί της ουσίας εκτίμηση της υποθέσεως ενδέχεται να οδηγήσει (και πράγματι οδηγεί εν προκειμένω) στο συμπέρασμα ότι η εν λόγω οδηγία (ερμηνευόμενη υπό το πρίσμα του Χάρτη) δεν αντιτίθεται στη συγκεκριμένη εθνική διάταξη.

79. Σε μια τέτοια υπόθεση, τυχόν διαφορετική άποψη θα ισοδυναμούσε με ανάδρομη αιτιολόγηση ενός δεδομένου, προειλημμένου συμπεράσματος: εφόσον ούτε η οδηγία 2012/13, ούτε –στην ουσία– ο Χάρτης αντιτίθενται σε συγκεκριμένη εθνική διάταξη (το αποτέλεσμα)· δεν είναι καν εφαρμοστέοι. Ωστόσο, για να συναχθεί το συγκεκριμένο συμπέρασμα απαιτήθηκαν ορισμένες ερμηνευτικές εκτιμήσεις, στο πλαίσιο των οποίων αμφότερες οι πράξεις, οδηγία και Χάρτης, είναι, εν γένει, εφαρμοστέες [29].

80. Περαιτέρω, σκόπιμο θα ήταν επίσης να υπομνησθεί ότι υπάρχουν πλείονες τρόποι με τους οποίους μπορεί να εφαρμοστεί ο Χάρτης στην εκάστοτε υπόθεση. Η εφαρμογή του δεν περιορίζεται στον άμεσο (ή έμμεσο) έλεγχο της εθνικής νομοθεσίας και της συμβατότητάς της με τον Χάρτη, αλλά είναι δυνατόν επίσης να αφορά στοιχεία σύμφωνης ερμηνείας τόσο του εθνικού όσο και του ίδιου του δικαίου της Ένωσης. Στην υπό κρίση υπόθεση, προκειμένου να διενεργηθεί η ανάλυση της σχετικής διατάξεως της οδηγίας 2012/13 και να καθοριστεί το πεδίο εφαρμογής και το ουσιαστικό περιεχόμενο αυτής, πρέπει να ληφθεί δεόντως υπόψη ο Χάρτης [30]. Υπ' αυτήν την έννοια, ο Χάρτης πράγματι «εφαρμόζεται».

27 Απόφαση της 26ης Φεβρουαρίου 2013, Åkerberg Fransson (C-617/10, EU:C:2013:105, σκέψη 19).

28 Βλ. σημείο 29 των παρουσών προτάσεων.

29 Μια τέτοια κατάσταση θα έμοιαζε κάπως με το να καλέσω έναν υδραυλικό στην οικία μου για να εγκαταστήσει στην κουζίνα ένα καινούργιο πλυντήριο πιάτων. Ωστόσο ο υδραυλικός, αφού μετρήσει προσεκτικά τον χώρο και εξετάσει το καινούργιο πλυντήριο, διαπιστώνει ότι αυτός ο συγκεκριμένος τύπος πλυντηρίου δεν μπορεί να συνδεθεί στο αποχετευτικό σύστημα της οικίας μου. Σε μια τέτοια περίπτωση θα πρέπει άραγε, εφόσον ο υδραυλικός δεν κατάφερε να εγκαταστήσει το πλυντήριο πιάτων κατά τον τρόπο που εγώ επιθυμούσα, να προσποιηθώ ότι δεν ήρθε ποτέ και να αρνηθώ να τον πληρώσω;

30 Βλ., για παράδειγμα, απόφαση της 24ης Απριλίου 2012, Kamberaj (C-571/10, EU:C:2012:233, σκέψη 80).

81. Εν κατακλείδι, οπουδήποτε πηγαίνει το δίκαιο της Ένωσης (ή οπουδήποτε ανακύπτει ανάγκη να ερμηνευθεί το δίκαιο της Ένωσης), ο Χάρτης ακολουθεί. Αυτό είναι το πεπρωμένο μιας «σκιάς» [31]. Επομένως, κατά την εξέταση των συνεπειών της εφαρμογής της οδηγίας 2012/13 στην περίπτωση της κύριας δίκης, ο Χάρτης πρέπει να εφαρμοστεί. Η γενική αυτή διαπίστωση, ωστόσο, δεν δίνει επαρκώς σαφή απάντηση στο κύριο εν προκειμένω ερώτημα, ήτοι ποια ακριβώς είναι η σημασία του Χάρτη σε περιπτώσεις όπως η υπό κρίση.

2. Η ειδική σημασία του Χάρτη στην υπό κρίση υπόθεση

82. Η ειδική σημασία του Χάρτη στην υπό κρίση υπόθεση μπορεί να εξετασθεί μέσω τριών δυνατών υποθέσεων. Οι μεταβλητές των σεναρίων αυτών αφορούν το πού ασκεί επιρροή η εκάστοτε διάταξη του Χάρτη (ήτοι, στο δίκαιο της Ένωσης ή στο εθνικό δίκαιο;) και το ποια είναι η λειτουργία των διατάξεων του Χάρτη (σημείο αναφοράς για τυχόν επανεξέταση ή για σύμφωνη ερμηνεία;).

83. *Πρώτον*, ο Χάρτης μπορεί να χρησιμεύσει ως σημείο αναφοράς για την επανεξέταση του κύρους της επίμαχης διατάξεως του δικαίου της Ένωσης. Αυτό ισχύει πάντοτε: όπου επιχειρείται να επεκταθεί το δίκαιο της Ένωσης (πρωτογενές ή παράγωγο), ο Χάρτης βρίσκεται εκεί για να το ελέγξει [32]. Τούτου λεχθέντος, ζήτημα νομιμότητας των διατάξεων της οδηγίας 2012/13 δεν έχει τεθεί.

84. *Δεύτερον*, ο Χάρτης πρέπει να χρησιμοποιείται ως εργαλείο σύμφωνης ερμηνείας προκειμένου να προσδιορίζεται το νόημα αορίστων εννοιών του δικαίου της Ένωσης, είτε πρόκειται για την ερμηνεία των εννοιών αυτών εντός του πλαισίου του ίδιου του δικαίου της Ένωσης είτε σε σχέση με τις εκτελεστικού χαρακτήρα διατάξεις του εθνικού δικαίου.

85. *Τρίτον*, όποτε τα κράτη μέλη «εφαρμόζουν» το δίκαιο της Ένωσης υπό την έννοια του άρθρου 51, παράγραφος 1, του Χάρτη, οφείλουν να σέβονται τα δικαιώματα που κατοχυρώνει ο Χάρτης. Στην υπόθεση αυτή, η εκάστοτε ειδικότερη διάταξη του δικαίου της Ένωσης αποτελεί το «παράθυρο» για την εξέταση των δικαιωμάτων που κατοχυρώνει ο Χάρτης. Αυτό ισχύει ανεξάρτητα από το αν μια συγκεκριμένη πράξη του δικαίου της Ένωσης περιέχει ρητή αναφορά στα θεμελιώδη δικαιώματα. Κατά τον τρόπο αυτό, οι περί των θεμελιωδών δικαιωμάτων διατάξεις εφαρμόζονται, σε μεγάλο βαθμό, οριζοντίως, ήτοι ανεξάρτητα από το ακριβές ουσιαστικό περιεχόμενο της αντίστοιχης διατάξεως του δικαίου της Ένωσης που στάθηκε αφορμή για την εφαρμογή τους.

86. Ειδικότερα, οι «δικονομικές» διατάξεις του Χάρτη πράγματι εφαρμόζονται εν γένει κατά τον τρόπο αυτόν επί των ουσιαστικού χαρακτήρα διατάξεων του παραγώγου δικαίου της Ένωσης, στις οποίες δεν διαλαμβάνονται (ή διαλαμβάνονται ελάχιστες) προβλέψεις σχετικά με το πώς θα πρέπει να εφαρμοστούν. Το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι επιβάλλεται ο σεβασμός των θεμελιωδών δικονομικών και σχετικών με τη διαδικασία δικαιωμάτων, όπως είναι το δικαίωμα ακροάσεως, ακόμη και αν αυτός δεν ρυθμίζεται ρητώς από τις διατάξεις του δικαίου της Ένωσης που προβλέπουν ουσιαστικά δικαιώματα ή υποχρεώσεις. Ειδικότερα, η αρχή του σεβασμού των δικαιωμάτων άμυνας έχει εφαρμογή όταν τα κράτη μέλη ενεργούν ή λαμβάνουν αποφάσεις εντός του πεδίου εφαρμογής του δικαίου της Ένωσης, ακόμη και όταν η εφαρμοστέα νομοθεσία της Ένωσης δεν θέτει ρητώς συγκεκριμένες δικονομικές ή

31 Έχω δανειστεί τη μεταφορά από τους Lenaerts, K., και Gutiérrez-Fons, J.A., «The Place of the Charter in the EU Constitutional Edifice», σε Peers, S., Hervey, T., Kenner, J., και Ward, A., *The EU Charter of Fundamental Rights: A Commentary*, C.H. Beck, Hart, Nomos, 2014, σ. 1560 έως 1593, σε σ. 1568.

32 Βλ., για παράδειγμα, αποφάσεις της 8ης Απριλίου 2014, Digital Rights Ireland κ.λπ. (C-293/12 και C-594/12, EU:C:2014:238), ή της 9ης Νοεμβρίου 2010, Volker und Markus Schecke και Eifert (C-92/09 και C-93/09, EU:C:2010:662).

σχετικές με τη διαδικασία απαιτήσεις[33]. Κατά τον τρόπο αυτόν, οι διατάξεις του Χάρτη είναι πιθανό να χρησιμεύσουν άμεσα ως σημείο αναφοράς για την επανεξέταση διατάξεων του εθνικού δικαίου. Στα αξιοσημείωτα συναφή παραδείγματα συγκαταλέγονται η νομοθεσία για τον ΦΠΑ και για τις εθνικές φορολογικές διαδικασίες[34].

87. Θα ήταν άραγε δυνατόν να εξεταστεί η κατά τον τρόπο αυτόν χρήση του Χάρτη όσον αφορά την οδηγία 2012/13, καθώς και –στην υπό κρίση υπόθεση– όσον αφορά το ζήτημα της δυνατότητας εφαρμογής της διαδικασίας του δικαστικού συμβιβασμού;

88. Δεν νομίζω ότι θα μπορούσε να συμβεί κάτι τέτοιο, εκτός και αν η εφαρμογή του Χάρτη μετατραπεί σε αληθινό «Παιχνίδι των Σκιών». Για να επανέλθουμε στο σχήμα λόγου του οποίου έγινε μνεία ανωτέρω, η όλη αντίληψη των διατάξεων του Χάρτη ως σκιάς του δικαίου της Ένωσης βασίζεται στην υπόθεση ότι υπάρχει, κατ' αρχάς, κάποια ουσιαστικού χαρακτήρα έννοια του δικαίου της Ένωσης η οποία δημιουργεί τη (δικονομική) σκιά της. Είναι όμως δύσκολο να αντιληφθεί κανείς τι είδους σκιά, «σχετική με τη διαδικασία ή με την εφαρμογή», θα μπορούσε να δημιουργήσει διάταξη δικονομικού ή εν γένει διαδικαστικού χαρακτήρα, η οποία αλληλεπικαλύπτεται με διάταξη του ίδιου του Χάρτη (ή συμβάλλει στην εφαρμογή της). Οι σκιές δεν μπορούν να προβάλλουν δικές τους σκιές.

89. Με όρους λιγότερο σκιώδεις, έπεται ότι, στις περιπτώσεις δικονομικών ή σχετικών με τη διαδικασία δικαιωμάτων τα οποία αλληλεπικαλύπτονται με διάταξη του Χάρτη (και που την αναπτύσσουν περαιτέρω)[35], όπως αυτά που θεσπίζει η οδηγία 2012/13, ο Χάρτης δεν μπορεί να χρησιμεύσει ως επιπρόσθετο αυτοτελές κριτήριο ελέγχου εθνικών διατάξεων που εμφανώς δεν εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της εκάστοτε πράξεως του παραγώγου δικαίου, διευρύνοντας κατά τον τρόπο αυτόν το πεδίο εφαρμογής του δικαίου της Ένωσης.

90. Διαφορετική παραδοχή θα σήμαινε, στην υπό κρίση υπόθεση, ότι απλώς και μόνον το ότι στο άρθρο 6, παράγραφος 1, της οδηγίας 2012/13 γίνεται μνεία των δικαιωμάτων υπεράσπισης του κατηγορουμένου (και του δίκαιου χαρακτήρα της διαδικασίας, όταν αυτή εξετάζεται στο πλαίσιο του άρθρου 6, παράγραφος 4, της ίδιας οδηγίας) θα επέτρεπε την αναθεώρηση οποιουδήποτε στοιχείου της εθνικής ποινικής δικονομίας υπό το πρίσμα της έννοιας των δικαιωμάτων της υπεράσπισης και του αμερόληπτου δικαστηρίου, όπως αυτά κατοχυρώνονται από τον Χάρτη. Με την προσέγγιση αυτή, το παράθυρο μέσω του οποίου κατέστη αρχικά δυνατή η πρόσβαση στον Χάρτη, απλώς θα παραβλεπόταν[36].

33 Βλ., για παράδειγμα, αποφάσεις της 18ης Δεκεμβρίου 2008, Sopropé (C-349/07, EU:C:2008:746, σκέψη 38), της 3ης Ιουλίου 2014, Kamino International Logistics και Datema Hellmann Worldwide Logistics (C-129/13 και C-130/13, EU:C:2014:2041, σκέψη 31 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία), και της 5ης Νοεμβρίου 2014, Mukarubega (C-166/13, EU:C:2014:2336, σκέψη 49 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

34 Για παραδείγματα από τη νομολογία, βλ. προτάσεις μου στην υπόθεση Ispas (C-298/16, EU:C:2017:650, σημεία 35 έως 54).

35 Αιτιολογική σκέψη 41 της οδηγίας 2012/13, στην οποία διευκρινίζεται ότι η εν λόγω οδηγία «σέβεται τα θεμελιώδη δικαιώματα και τηρεί τις αρχές που αναγνωρίζονται από τον Χάρτη. Ειδικότερα, […] αποσκοπεί στην προαγωγή του δικαιώματος στην ελευθερία, του δικαιώματος για δίκαιη δίκη και των δικαιωμάτων υπεράσπισης. Θα πρέπει να εφαρμόζεται αναλόγως». Κατά την αιτιολογική σκέψη 42, οι διατάξεις της οδηγίας αυτής «που αφορούν δικαιώματα αντίστοιχα με εκείνα τα οποία εγγυάται η ΕΣΔΑ θα πρέπει να ερμηνεύονται και να εφαρμόζονται σύμφωνα με τα δικαιώματα αυτά, όπως έχουν ερμηνευθεί στη σχετική νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου».

36 Βλ. επίσης, κατ' αναλογίαν, την ανάλυση του γενικού εισαγγελέα H. Saugmandsgaard Øe στις προτάσεις του στην υπόθεση Επιτροπή κατά Ουγγαρίας (Δικαιώματα επικαρπίας επί γεωργικών γαιών) (C-235/17, EU:C:2018:971, σημεία 71 επ., ιδίως σημεία 97 και 98). Στο πλαίσιο της διαδικασίας σχετικά με την υπόθεση αυτή, η Επιτροπή ζητεί από το Δικαστήριο, μεταξύ άλλων, να εκτιμήσει τη συμβατότητα εθνικής ρυθμίσεως, προβλέπουσας εξαίρεση από μία από τις θεμελιώδεις ελευθερίες, με το άρθρο 17 του Χάρτη να εξετάζεται ανεξάρτητα.

91. Θα πρέπει να υπομνησθεί ότι η αρμοδιότητα του παρόντος Δικαστηρίου, όσον αφορά την εφαρμογή του Χάρτη στα κράτη μέλη, ορίζεται *από άποψη λειτουργική*. Είναι αλληλένδετη με τη δυνατότητα εφαρμογής συγκεκριμένης κάθε φορά διατάξεως του παραγώγου ή του πρωτογενούς δικαίου της Ένωσης. Η εν λόγω αρμοδιότητα πρέπει να παραμένει σαφώς διακριτή, όσον αφορά την εκ μέρους των κρατών μελών εφαρμογή του δικαίου της Ένωσης, από *την εγγενή* αρμοδιότητα επί ζητημάτων θεμελιωδών δικαιωμάτων[37], η οποία κατά κανόνα ανήκει στα εθνικά συνταγματικά δικαστήρια και στο ΕΔΔΑ.

92. Επομένως, και όσον αφορά την τρίτη εκδοχή εφαρμογής του Χάρτη που περιγράφεται ανωτέρω, μπορεί να συναχθεί το συμπέρασμα ότι, σε υποθέσεις όπως η υπό κρίση, ο Χάρτης δεν μπορεί να χρησιμεύσει για να διευρύνει το πεδίο εφαρμογής και το περιεχόμενο των διαδικαστικού ή δικονομικού χαρακτήρα υποχρεώσεων που θεσπίζονται από τον αντίστοιχο κάθε φορά κανόνα του παραγώγου δικαίου της Ένωσης, και να δημιουργήσει έτσι υποχρεώσεις μεταφοράς στο εθνικό δίκαιο οι οποίες σαφώς δεν υφίστανται σύμφωνα με τον εκάστοτε ειδικό κανόνα του παραγώγου δικαίου.

93. Επιστρέφοντας στη *δεύτερη* εκδοχή που αναφέρεται ανωτέρω, η σύμφωνη με τον Χάρτη ερμηνεία είναι, σε γενικές γραμμές, υποχρεωτική. Επομένως, είμαι της γνώμης (όπως και η Επιτροπή, κατ' αρχήν) ότι, στην υπό κρίση υπόθεση, η προσφυγή στις διατάξεις του Χάρτη είναι βεβαίως αναγκαία προκειμένου να διασφαλιστεί η ορθή ερμηνεία των εννοιών που διαλαμβάνονται στην οδηγία 2012/13 περιλαμβανομένου, στην υπό κρίση υπόθεση, του δικαιώματος άμεσης ενημέρωσης για κάθε μεταβολή της ποινικής κατηγορίας, υπό την έννοια του άρθρου 6, παράγραφος 4, της οδηγίας αυτής[38].

94. Κατά την ερμηνεία του άρθρου 6, παράγραφος 3, της ΕΣΔΑ (διάταξη αντίστοιχη με το άρθρο 48, παράγραφος 2, του Χάρτη[39]) και ειδικότερα κατά την ερμηνεία του άρθρου 6, παράγραφος 3, στοιχείο α', της ΕΣΔΑ (που αφορά το δικαίωμα ενημέρωσης σχετικά με την κατηγορία), το ΕΔΔΑ έχει τονίσει ότι απαιτείται ιδιαίτερη προσοχή όσον αφορά τη γνωστοποίηση της κατηγορίας (ήτοι, των πράξεων που καταλογίζονται στον κατηγορούμενο και επί των οποίων στηρίζεται η κατηγορία, καθώς επίσης και του νομικού χαρακτηρισμού αυτών), καθόσον τα στοιχεία αυτά «είναι κρίσιμα στην ποινική διαδικασία…». Μολονότι η ως άνω διάταξη της ΕΣΔΑ δεν προβλέπει συγκεκριμένο τρόπο κατά τον οποίο θα πρέπει να παρέχεται η ενημέρωση στον κατηγορούμενο, συνδέεται ωστόσο με το δικαίωμα του κατηγορουμένου να προετοιμάσει την υπεράσπισή του κατά το άρθρο 6, παράγραφος 3, στοιχείο β', και το πεδίο εφαρμογής της «πρέπει, ειδικότερα, να εκτιμάται υπό το πρίσμα του γενικότερου δικαιώματος σε δίκαιη δίκη που κατοχυρώνει το άρθρο 6 § 1 της Σύμβασης […]»[40]. Με βάση τις σκέψεις αυτές, το ΕΔΔΑ διαπίστωσε παραβίαση της ΕΣΔΑ σε περιπτώσεις στις οποίες δευτεροβάθμιο δικαστήριο είχε μεταβάλει τον νομικό χαρακτηρισμό των επίμαχων πράξεων, σε όψιμο στάδιο της διαδικασίας και δη κατά την έκδοση της αποφάσεως. Το γεγονός αυτό ουσιαστικά στέρησε τον κατηγορούμενο από κάθε δυνατότητα υπερασπίσεως[41].

95. Ομοίως, στην υπόθεση Covaci, το Δικαστήριο έκρινε[42] ότι αν και «η οδηγία 2012/13 δεν ρυθμίζει τις λεπτομέρειες του τρόπου με τον οποίο πρέπει να παρασχεθεί στο εν λόγω πρόσωπο η προβλεπόμενη από το άρθρο 6 της οδηγίας ενημέρωση σχετικά με την ποινική κατηγορία […], οι εν λόγω λεπτομέρειες δεν μπορούν να θίγουν τον σκοπό που ειδικότερα επιδιώκεται με το εν λόγω

37 Αρμοδιότητα που, στην πραγματικότητα, ανήκει επίσης και στο Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, σύμφωνα όμως με το άρθρο 51, παράγραφος 1, του Χάρτη περιορίζεται «στα θεσμικά και λοιπά όργανα και τους οργανισμούς της Ένωσης».

38 Κατά τον τρόπο άλλωστε που έγινε ήδη ανωτέρω, στα σημεία 68 έως 69 των παρουσών προτάσεων.

39 Όπως συνάγεται από το άρθρο 52, παράγραφος 3, του Χάρτη, καθώς επίσης και από τις επεξηγήσεις σχετικά με τον Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων (2007/C 303/02), «Επεξήγηση σχετικά με το άρθρο 48 – Τεκμήριο αθωότητας και δικαιώματα της υπεράσπισης».

40 Απόφαση της 25ης Ιανουαρίου 2011, Block κατά Ουγγαρίας (CE:ECHR:2011:0125JUD005628209, § 20 και 21).

41 Απόφαση της 25ης Μαρτίου 1999, Pélissier και Sassi κατά Γαλλίας (CE:ECHR:1999:0325JUD002544494, § 54 και 62), και απόφαση της 25ης Ιανουαρίου 2011, Block κατά Ουγγαρίας (CE:ECHR: 2011: 0125JUD005628209, § 24).

42 Επί του ερωτήματος αν τα άρθρα 2, 3, παράγραφος 1, στοιχείο γ', καθώς και 6, παράγραφοι 1 και 3, της οδηγίας 2012/13 αντιτίθενται στη νομοθεσία κράτους μέλους η οποία, σε ποινική διαδικασία, καθιστά υποχρεωτικό τον διορισμό αντικλήτου από κατηγορούμενο ο οποίος δεν έχει τόπο διαμονής στο εν λόγω κράτος μέλος, προς τον σκοπό επιδόσεως αποφάσεως εκδοθείσας σε βάρος του κατά τη συνοπτική διαδικασία, με την προθεσμία για την προβολή αντιρρήσεων κατά της εν λόγω αποφάσεως να αρχίζει από της επιδόσεώς της στον αντίκλητο.

άρθρο 6, ο οποίος συνίσταται, όπως προκύπτει και από την αιτιολογική σκέψη 27 της εν λόγω οδηγίας, στην παροχή στους υπόπτους ή τους κατηγορούμενους […] της δυνατότητας να προετοιμάσουν την υπεράσπισή τους και στη διασφάλιση του δίκαιου χαρακτήρα των διαδικασιών» [43].

96. Εκ νέου, ωστόσο, έχοντας υπόψη την κατ' αυτόν τον τρόπο ερμηνεία των επίμαχων εννοιών, δεν προβάλλεται ισχυρισμός περί παραλείψεως άμεσης ενημέρωσης σχετικά με την μεταβολή της κατηγορίας, ή ότι αυτό είχε σαν αποτέλεσμα την αποστέρηση του κατηγορουμένου από τη δυνατότητα υπερασπίσεως, κατά την κυριολεκτική έννοια του όρου. Για τον λόγο αυτό, δεν αντιλαμβάνομαι πώς θα αποτρεπόταν η επίμαχη στην κύρια δίκη κατάσταση από τις ως άνω εκτιμήσεις σχετικά με τα δικαιώματα της υπερασπίσεως ή της δίκαιης δίκης.

97. Θα ήθελα και πάλι να τονίσω ότι η ως άνω παρατήρηση αφορά το πεδίο εφαρμογής του άρθρου 6, παράγραφος 4, της οδηγίας 2012/13 και δεν αφορά την επισκόπηση της επίμαχης καταστάσεως σε σχέση με τα δικαιώματα της υπερασπίσεως ή της δίκαιης δίκης «εν γένει». Αν είναι επιβεβλημένο η σύμφωνη ερμηνεία να παραμείνει «ερμηνεία», δεν είναι δυνατόν να μεταβάλλεται δι' αυτής το πεδίο εφαρμογής της επίμαχης πράξεως του παραγώγου δικαίου. Αν επιτρεπόταν κάτι τέτοιο, ενδεχομένως η σύμφωνη ερμηνεία να κατέληγε γρήγορα σε καταστρατήγηση των ορίων που θέτει το άρθρο 51, παράγραφος 1, του Χάρτη.

98. Η εν λόγω συγκεκαλυμμένη, άμεση εφαρμογή του Χάρτη θα μπορούσε να λάβει την εξής μορφή: πρώτον, σε μια διάταξη όπως εκείνη του άρθρου 6, παράγραφος 4, της οδηγίας 2012/13 γίνεται μνεία κάποιας αόριστης νομικής έννοιας, όπως «ο δίκαιος χαρακτήρας της διαδικασίας» ή η «αποτελεσματική άσκηση των δικαιωμάτων υπεράσπισης» στο άρθρο 6, παράγραφος 1. Δεύτερον, καθώς η ίδια η οδηγία αυτή δεν παρέχει ορισμούς των εννοιών αυτών, αναζητείται η διευκρίνιση του περιεχομένου τους –μέσω της σύμφωνης ερμηνείας– στις διατάξεις του Χάρτη, ή –μέσω της σύνδεσης που γίνεται δυνάμει του άρθρου 52, παράγραφος 3, του Χάρτη– στην ΕΣΔΑ και στη νομολογία του ΕΔΔΑ. Τρίτον, το (εκ των πραγμάτων ευρύ) πεδίο εφαρμογής και το νόημα των εννοιών αυτών παραλαμβάνονται από το ανωτέρω πλαίσιο και επαναφέρονται κατόπιν στο επίπεδο του παραγώγου δικαίου της Ένωσης, ενώ παρακάμπτεται κατά τι το πεδίο εφαρμογής της συγκεκριμένης διάταξης του παραγώγου δικαίου στο οποίο απαντά η έννοια. Τέταρτον, αρχίζει διαδικασία εν γένει ελέγχου των εθνικών κανόνων όσον αφορά τη συμβατότητά τους με τις έννοιες του «δίκαιου χαρακτήρα της δίκης» και «του δικαιώματος σε δίκαιη δίκη», ενώ το πεδίο εφαρμογής των εννοιών αυτών αποσπάται από το πραγματικό πεδίο εφαρμογής της επίμαχης πράξεως του παραγώγου δικαίου.

99. Για τους αυτούς λόγους που αναπτύσσονται ανωτέρω όσον αφορά την τρίτη εκδοχή [44], αρκεί να επισημανθεί εκ νέου ότι δεν είναι αυτός ο προσήκων τρόπος χρήσης του Χάρτη στο πλαίσιο αυτό. Εάν συνέβαινε αυτό, η σύμφωνη ερμηνεία γρήγορα θα μετατρεπόταν σε συγκεκαλυμμένο άμεσο έλεγχο, το δε παράγωγο δίκαιο της Ένωσης θα έπαυε να λειτουργεί ως λειτουργικός περιορισμός της αρμοδιότητας του Δικαστηρίου επί ζητημάτων θεμελιωδών δικαιωμάτων, αλλά θα λειτουργούσε περισσότερο ως –ελάχιστα συγκεκαλυμμένο– μέσο για τη διεκδίκηση εγγενούς αρμοδιότητας επί της επισκόπησης ζητημάτων θεμελιωδών δικαιωμάτων όσον αφορά όλους τους νόμους των κρατών μελών.

100. Λαμβάνοντας υπόψη τα προεκτεθέντα, συμπεραίνω ότι το άρθρο 48, παράγραφος 2, του Χάρτη, εξεταζόμενο είτε σε συνδυασμό με το άρθρο 6, παράγραφος 4, της οδηγίας 2012/13, είτε αυτοτελώς, δεν μεταβάλλει καθ' οιονδήποτε τρόπο το ήδη συναχθέν συμπέρασμα: το δίκαιο της Ένωσης δεν αντιτίθεται σε δικονομικούς κανόνες όπως οι επίμαχοι στην κύρια δίκη, οι οποίοι επιτρέπουν στον κατηγορούμενο να υποβάλει αίτημα εφαρμογής της διαδικασίας δικαστικού συμβιβασμού μετά την έναρξη της δίκης μόνο στην περίπτωση που έχει προκύψει μεταβολή της ποινικής κατηγορίας αναγόμενη στα πραγματικά περιστατικά, και όχι όταν η μεταβολή είναι νομικής φύσεως.

43 Απόφαση της 15ης Οκτωβρίου 2015, Covaci (C-216/14, EU:C:2015:686, σκέψεις 62 και 63).

44 Σημεία 88 έως 90 των παρουσών προτάσεων.

V. Πρόταση

101. Λαμβανομένων υπόψη των προεκτεθέντων, προτείνω στο Δικαστήριο να απαντήσει στο Tribunale di Brindisi (πρωτοδικείο Brindisi, Ιταλία) ως εξής:

Η οδηγία 2012/13/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 22ας Μαΐου 2012, σχετικά με το δικαίωμα ενημέρωσης στο πλαίσιο ποινικών διαδικασιών, και το άρθρο 48, παράγραφος 2, του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης δεν αντιτίθενται σε δικονομικούς κανόνες όπως οι επίμαχοι στην κύρια δίκη, οι οποίοι επιτρέπουν στον κατηγορούμενο να υποβάλει αίτημα εφαρμογής της διαδικασίας δικαστικού συμβιβασμού μετά την έναρξη της δίκης μόνο στην περίπτωση που έχει προκύψει μεταβολή της ποινικής κατηγορίας αναγόμενη στα πραγματικά περιστατικά, και όχι όταν η μεταβολή είναι νομικής φύσεως.